

ÁGH ISTVÁN
ISTENHÁZA

M. I. templomépítőnek

Szólt valaki? Csak egy szálfá
hangol mintha húrja volna,
kiéri szólna arra várva,
kinek erre semmi dolga,

még aki az Úr nyomában
Istenházát emel, mára
az is elment észrevétlen
néma zsolnárt hagyva hátra,

teremtés utáni csöndben
a legelső naplemente
borzasztotta így az embert,
árnyékostól éjbe vetve

szólt valaki? Csak egy szálfá,
nyútt gerenda, pusztá donga,
szelemen metafórája
pendült, jó lenne, ha volna,

aki létünk igazolva
arra tudna megfelelni,
miért vagyunk így leosztva,
ha a végünk égi semmi,

mennyi bünt kell elkövetni
hogy legalább belénk csapna
haragjával, ugyan mennyi
áldozat vár áldozatra,

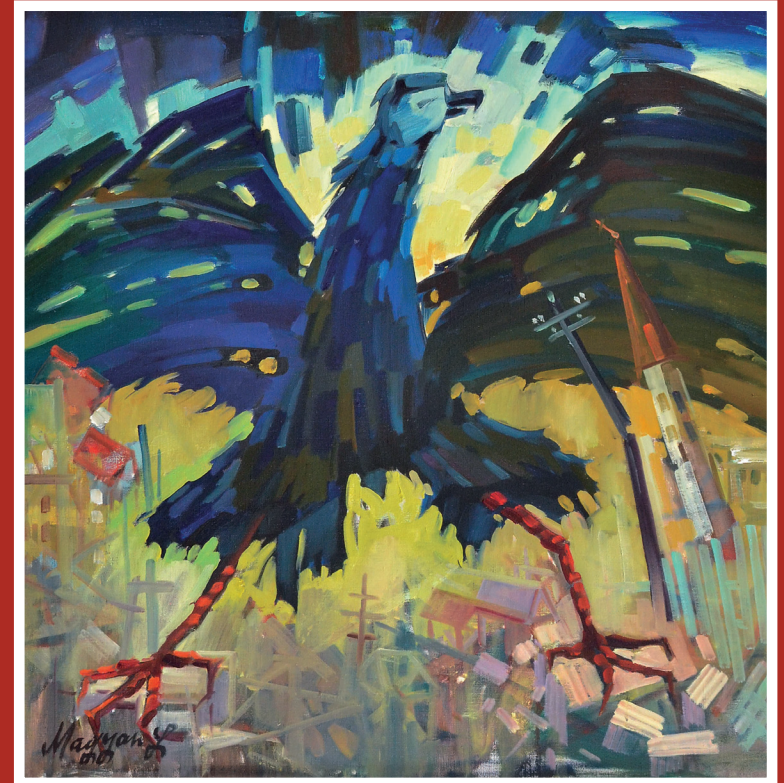
míg a füst az űrt belengi,
hány oltárt kell még emelni
a Genezis mintájára
néma zsolnárt hagyva hátra?

EGYÜTT

EGYÜTT 2016/2

EGYÜTT

IRODALOM * MŰVÉSZET * KULTÚRA

2016
2

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI
ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA * XIV. ÉVFOLYAM

EGYÜTT 2016/2

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata,
az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábián László* (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

PALLAS ATHÉNÉ
DOMUS CONCORDIAE
ALAPÍTVÁNY

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap, a Pallas Athéné Domus
Concordiae Alapítvány, valamint a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Babuskin tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737

Készült: Shark magánvállalkozás
Lapengedély száma: 3TN⁰188
A folyóiraton nyereség nem képződik

HA BEMEGYEK, HA BEMEGYEK

Giusto ♩ = 89

Ha be-me-gyek, ha be - me-gyek, ha be-me-gyek a gyu-la-i csár-dá - ba,
pe - ne - ci - lus kis - ké - se - met le - vá - gom az asz - tal - ra.
A - ki le - gény, az jőj - jön ki, a - ki ku - tyá be - tyár - gye - rek, az áll - jon ki.
Még az éj - jel, még az éj - jel a pi - ros vé - rem fo - lyik ki.

*Ha bemegyek, ha bemegyek,
Ha bemegyek a gyulai csárdába,
Penecilus kiskésemet
Levágom az asztalra.*

*Aki legény, az jöjjön ki,
Aki kutya betyárgyerekek, az álljon ki.
Még az éjjel, még az éjjel
A piros vérem folyik ki.*

Szóllósgyula, 1974, id. Oroszi Elekné, sz. 1914

TARTALOM

FINTA ÉVA: Advent, Angyal (versek)	2
BARTHA GUSZTÁV: Az út (Három egyfelvonásos) 1. Sehonnan sehová)	5
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Lenni valaki (novella)	13
SHREK TÍMEA: A zene az kell (novella)	28
CSONTOS MÁRTA: Partitúra, Sor eleji refrén (versek)	41
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Vásártér (regényrészlet)	43
LŐRINCZ P. GABRIELLA: én magát, üveggolyó (versek)	53
TÓTH DOMINIKA: szeretem, kettős-magány, miért nem?! (versek)	55
SZÁRNYPRÓBA: NAGY TAMÁS: egy feneketlen szombaton, Forgalom nélkül, Kényszergondolatok, c'est la vie (versek)	57
VASI FERENC ZOLTÁN: Sáp kór, Most még alszom! (versek)	60
CSORDÁS LÁSZLÓ: Emlékirás és regényszerűség (Mandrik Erzsébet szövegeinek olvasásmódja) (tanulmány)	61
BAKONYI ISTVÁN: Akinek a verseit mondani kell (Vári Fábián László: Ereimben az idő, recenzió)	70
LENGYEL JÁNOS: Mi a véleménye az <i>Együtt</i> című folyóiratról (körkérdés és válaszok)	73
BECSKE PÁL-ZSOLT: Oktatásügy a máramarosi Visken a XIX-XX. század fordulóján különös tekintettel a református felekezeti iskolákra (tanulmány)	81
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	88

FINTA ÉVA

ADVENT

*Az univerzum: korcsolyapálya
siklanak űrbéli valcerek
zenéjére a bolygók, bárha
rendre szólóban lejtnek.*

*A jégkristály lazúros mázként
megfényesíti a tikokat
csilingel megannyi ajándék
a karácsonyi fenyő alatt.*

*Bolyonganak egymást kísérve
veszélyesen és játékosan
mint egy égi fenyőfa dísz
a sok égítest most olyan.*

*Csillámló fényeket küld le az ég
megannyi lámpafény felelget
nyitott ablakban ül a sötét
szájában tartja a csendet.*

*A várakozás most körbejár
asztalok ünnepi díszben
emlékezik a tavalyi nyár
s a tavalyi tél is itt benn.*

2015-12-14

ANGYAL

(Matl Péter szobrászbarátom képe alá)

*Lebegve lépeget
fehér és kék a fény
a térben átsuhan
hozzá a költemény.
Nincs rajta glória
lehetne földi lény
ki önmagába fut
egy rondó rejtekén.
Hogy teste semminő
nincsenek szervei
s csak geometria
mi testét képezi
s hogy semmi sem anyag
a karton is lebeg
a zöldes umbra is
a fényekből ered:
csak hosszas vizslatás
után lesz látható.
A múltból érkezik
a karton bonható
felezőpontja most
az épp jelenvaló
a tetten ért idő
a most, a pillanat
pillangó-potroha
a gombostű alatt.
Szemben az eljövő
kobaltkék akarat
mely ellene szegül
mozgására tapad
s csak ami érkezik:*

*egy távoli titok
vonja maga felé
a küzdő alakot.*

*Angyal ez mégis, látom.
Földi és éteri
egyszerre, mint az ember
ki sorsát szenvedí.*

Sárospatak, 2015. augusztus 21.

BARTHA GUSZTÁV

AZ ÚT

HÁROM EGYFELVONÁSOS

1. SEHONNAN SEHOVÁ

„Ámde futja minden itt az útját.
Magam vagyok. Jó, rossz egyre jut.
Elúrhodott a farizeusság.
Az élet nem lakodalmas út.”

Borisz Paszternak: Hamlet

Szereplők: Anya
Ákos

Szín: lakótelepi lakás szovjet érában gyártott bútorzattal, tárgyakkal telezsúfolt nagyszobája. Jobb oldalon ajtó, a balon ablak. Az utóbbi alá felszerelt gázkonvektor és a kisasztalon lévő laptop jelzi, hogy a millió már jócskán túllépett az idő.

Odakint alkonyodik. A félhomályos szobában az Anya pokróccal fülig betakarózva fekszik a rekamién, Ákos a szekrény sor előtt álló fotelban gubbaszt.

Ákos: Vörös az ég alj, holnap szeles idő lesz.

Anya nyögdecse a másik oldalára fordul.

Ákos: Az utcai árusoknál tizenkét hernyóba kerül egy kiló alma. A piacon a disznóhús kilója... (*Legyint.*) Törölve. A hétszeres gázáremelés nálam is betette a kisajtót. (*Nevetgélve.*) A munkahelyemen változott a rezsím. Az új főorvos egyfolytában intézkedik. Például szabadságolta a betegeket. Napközben kedvükre korzózhatnak a városban. Ebéd megspórolva. Hogy most valóban létezik olyan törvény Ukrajnában, hogy csak az ön- és közveszélyes elmebetegek tarthatók zárt osztályon, sem én, sem Anita nem nézett még utána. De ha van is ilyen rendelkezés, nem azért szavazták meg, hogy odahaza a főnökség és a konyhán dolgozók disznói gyorsan és gömbölyűbbre hízzanak.

Anya (*a takaró alól, álmos hangon*): Kevés ecet, pici cukor, pár szem krumpli... Olga megadta a kétszáz hriveny tartozását? Nem? Tőled kéreget?

Ákos: Szem tablettát, gyenge altatót.

Anya: Szegénynek nem szegény, ezerétszáz hriveny a nyugdíja. Meg ilyen rokkant, olyan veterán, a rezsijét az állam állja, ő meg kódul mellékesen.

Ákos: Nem nevezném koldulásnak, ez valami hagyományféle az ukránoknál. A lakótelepen minden etáznak¹ meg van a maga egy-két Olgája. Lehet, így jelzik a szomszédoknak, hogy belenyugodtak a sorsukba, tudják, hol a helyük az özvegyasszonyoknak. Nem úgy, mint egyesek.

Anya (*ledobja magáról a takarót*): Nem volt elég, ott akarod folytatni, ahol a múltkor abbahagytad!? Nem szorulok erkölcscsőszre! Se a tanácsaidra! Tíz évem van hátra a nyugdíjig.

Ákos: Pontosabban hét.

Anya: Tíz!

Ákos (*rövid szünet után*): Ezt ismered, anya? Az agresszív kismalac bemegy a kocsmába... (*Nevet.*) Jó! Kurva jó vice!

Anya (*felül*): Pokolba a kismalacoddal, Ákos! Mennyi a havi rezsid?

Ákos: Cikória ötszáz hernyák.

Anya: Viccelsz?

Ákos (*az ujjain számol*): Vízdíj, szemétdíj, a kommunális² megint postázott egy hetven hrivenyről szóló számlát, az a múltkorival együtt száznegyven...

Anya: Miért nem fizeted be?

Ákos: Nem ettem bolondgombát. Attól, hogy kísérőlevélben az áll, hogy beivegezték a lépcsőházi ajtót, ablakokat, pótolták az ellopott villanyégőket, a háztömb előtt a csatornanyílás fedelét és a többi, még nem jelenti azt, hogy meg is csinálták. Naná, hogy a lépcsőház ugyanolyan töksötét és huzatos, mint volt, és ahányszor csak elhaladok a fedetlen aknanyílás mellett, még mindig azon malmozok (*nevet*), hogy vajon a hányas számú lépcsőház hányadik emeleti lakója zuhant a trutymóba. Nyitnom kellene egy fogadóirodát, nem gondolod?

Anya: Nehogy bíróság legyen a vége.

Ákos: Akkor a tárgyalás a futballstadionban fog lezajlani, mert a lakótelepiek fél hernyákot se hajlandóak befizetni. Hol tartottam? Az etyere plusz petyere az egyenlő majdnem háromszázzal, és akkor ehhez jön még gáz- és a villanyszámla.

Anya: Mínusz a szubvenció³.

Ákos: Nincs mínusz hullá nulla hetes.

Anya (*felül*): Hogy-hogy nincs?!

Ákos: A szesz olcsóbb, mint szex. Nem kell ajándékot venni, moziba vinni... Se egy kisbaszott mozi, se egy buger⁴ king!

Anya: Torkig vagyok a humoroddal!

Ákos: Jobb, mint Janizni, Pesten nyalizni...

Anya (*riadtan*): Nem, nem, nem... igaz!

Ákos: Mi nem, nem igaz?

Anya: Péterke más, mint a... Vezető állása van egy nagy cégnél.

Ákos: Mit vezet, targoncát?

Anya: He-he...

Ákos: Bocs!

Anya: Hiszed, nem, hosszú távra tervezi a kapcsolatunkat, szándékában áll... Egyszóval, amint túl lesz a bírósági hercehurcán, feleségül vesz.

Ákos: Ahogy a Sándorka és a többi. Egyiknek ápolónő kell, a másiknak szajha. Péterkénél mi az ábra? Kérdezem, mert tegnapelőtt még azt telefonáltad, hogy minden oké, úszol a boldogságban, mindenszentekig nem látogatsz haza, és lám, itt vagy. Baj, gond csepp se. Legalább míg a munkában vagyok, az előszobában nem kell bekapcsolva hagynom a rádiót. Ja, ha holnap nem is, mert vasárnap lesz, de hétfőn mindenképp felkapsz magadra valami egyszerűbb ruhát, és elsétálsz a szociális osztályra. Tudod, nem csíplik az autogramomat.

Anya: Érthetőbben nem lehetne?

Ákos: Papíron te bérléd a lakást, neked kell kérvényezned a szubvenciót, és aláírni, aláíratni a városházán néhány dokumentnek⁵. Felesleges túljátszanod a szánni való özvegyet, és ez egyszer a hazudozás sem ér. Állítólag egyeztetik az adatokat, és ha valami nem stimmel, vissza minden, és ráadásul jól megbüntettek.

Anya (*feláll, derekát masszírozva az ablakhoz sántikál*): Csak ne esne az eső, gyűlölöm az esős időt! (*Ákos felé fordul.*) Ákos, nagyon hazug vagyok?

Ákos: A hazudozás valóban nem ér.

Anya (*megigazítja a függönyt*): A falubelijeji visszamondták, hogy a drágalátos anyósom azzal szomszédol, hogy pazarló vagyok. Nem, nem pazarló: préda. (*Elváltotatott hangon.*) Unokáim feje fölül a házat, el a kocsit, a szép új bútort, mindent elprédált a nagycságosasszony. Nem nagycságos, nagycságos...

Ákos (*emelt hangon*): És nincs igaza!?

Anya: Nem vagyok süket!

Ákos: Nem azért kérdeztem, hogy bosszantsalak. Illene bevállalnod az igazságot, egyszer-egyszer!

Telefoncsengés.

Anya (*a rekamiénál terem, padlóra dobál párnát, pokrócot*): Kapcsold fel azt a kibaszott villanyt!

Ákos felkapcsolja az állólámpát. A lámpaernyőben apró zöld halacszkák úszkálnak körbe-körbe.

Anya: *Hol a fenébe cseng!?* (A kisasztalon heverő retikülje tartalmát a rekamiéra borítja.) *Megvan!* (Ákoshoz.) *Pofát súlyba!* (Affektálva.) *Szia, szia Icuca!*

– Idehaza, persze. Csapon sikerült elérnem a menetrendszerű autóbust. Vonattal még valahol félúton...

– Á, már tudomásod van róla!

– Igen, Péterkének hívják, és nagyon, nagyon aranyos. Virággal várt az állomáson, képzeld!

Ákos (halkan): *És virgáccsal búcsúzott.*

Anya (hátat fordít Ákosnak, közelebb sétál az ajtóhoz): *Pesterzsébeten. Irtóra nagy házban, irtóra...*

– Villamosmegálló a ház ellőtt, és a konyha is szuper.

– Mosogatógép persze hogy... Azon a környéken nem konyha, amelyekben nincs.

– Ki?

– Erika lányom? Á, nagyon szépen élnek az urával, és ha az unokáimat látnád, hogy milyen aranyoskák és csoda okoskák! Egyszerűen nem lehet velük betelni.

– Mindenük megvan. A vejem véletlenül megemlítette, hogy csak disznóból több mint ötvenet hizlalnak a telepükön. Ebből hármat saját részre. Képzelheted, micsoda terület-terület asztalkámmal vártak.

Ákos (halkan): *Le sem igen ültettek.*

Anya: Péterke is nagyon szereti az állatokat. Két kutyuskája van, és egy nagy akváriuma, tele apró, mindenféle színű halacszkákkal. Csuda szépen mutatnak a nappaliban.

– Hogy a kutyuskák milyen fajták? Hát... hát nagyok.

– Nem, nem tömpe az orruk, inkább hosszú. És... és munka sétáltatni, pórázon tartani...

Ákos (halkan): *A dögöket.*

– Sajnos kicsike az udvar.

– Az agár kutyát, azt ismerem, van itt egy házban, lent a harmadikon.

– Milyen is a színük? Olyan szürkés, vereses foltokkal...

– Igazad lehet, biztosan vadászkutyák.

– Kutyatápon. A halacszkákat haltápon, és rendszeresen, mindig ugyanabban az időben kell etetni.

– Kitalpaltam pár nap szabit, ha nem jön semmi közbe, szerda hajnalban indulok. Icukám, hiszed, nem hiszed, Péterke percenként telefonál.

Ákos fejszóválva feláll.

Anya: Ákos fiam ezúttal sem méltóztatott semmit elintézni. Muszáj volt hazajönnöm. Hétfőn okvetlen be kell mennem a városházára, meg... na...

– Igen, a bíróságra.

– Persze, az örökösödési ügyben, persze.

– Alkalomadtán megdumcsizzuk...

– Kedden az Ellában? Jó! Várlak! Puszi, puszi...

Ákos (leül a rekamiéra): *Megálmodta, hogy idehaza vagy, vagy a kémei jelentették?*

Anya: *Nem tudja a kényességtől hová legyen! (Széttárja a karját.) Nem és nem tudok rájönni, hogyan tudta betenni a lötyyedt fenekét az úri jómódba! Valamivel zsarolhatja az öreg trottyot. Vajon mivel? Nincs ötleted?*

Ákos (énekel): *„Egyiknek sikerül, a másiknak nem...”* Ja, mióta terjeszted az örökösödési baromságot? Ne add az értetlent! Azt, azt, amit az Icludnak karattoltál. Mikor ötölted ki? Meg egyáltalán, mi a fenének? Fejezd be egyszer és mindenkorra a szarkavarást, elég volt! Meg egyáltalán, kinek az örökségből akarnál jussolni? Netán ebből a lakásból? Hát ez nem igaz!

Anya (vállvonogatva): *Muszáj minden szavamat szó szerint vened?*

Ákos (dühösen): *Nem semmi! Keresztanyám, azaz a sógornőd ránk bízta, hogy legyen hol laknunk, az anyósától örökölt lakást ingyen és bérmentve, erre te hálából felmászol az asztalra. Milyen jogon?!*

Anya (hebegve-habogva): *Ha abban a körben forgolódnál...*

Ákos (felcsattan): *Szarok a körödre!*

Anya: Megértettem. Akkor dicsekedjek el Icukának azzal, hogy azért látogatok haza olyan sűrűn, hogy kórházból elo... bocsánat, elcsórt gyógyszereket hordhassak át a határon?! Egy szavadba kerül. Mire vársz? Ki vele, Ákos fiam!

Szünet.

Anya (mély sóhajjal): *Erika elhanyagolja magát, hovatovább úgy néz ki, mint egy hajléktalan.*

Ákos: Ha azt vesszük, mindhárman azok vagyunk.

Anya ingerülten retiküljébe gyömöszöli a rekamiéra szórt tárgyakat.

Ákos: Story. Anita utána keresett főorvos úrnak az Interneten. A nevének a kezdőbetűje sem szerepelt az Ukrajnában...

Anya: Most valahogy nagyon nem tud érdekelni a főorvosod!

Ákos: ... Az Ukrajnában az elmúlt tíz év során diplomát szerzett pszichiáterek névsorában. Állítólag, vagyis azt terjeszti, hogy külföldön járt egyetemre, onnan hozta haza a fene nagy szaktudását. Magyarán, vettem egy diplomát, ti meg kinyalhatjátok...

Anya: A boltban nem győzte magát kipanaszzkodni.

Ákos: Kicsoda?

Anya: Hát Erika.

Ákos: A kisebbik basziszdász az, hogy jövő héttől a szanitécek⁶ huszonnégy órás ügyelet helyet, tizenkét órázni fognak. A nagyobbik gubanc: a főorvos úr sasszemmel tartja a gyógyszerek és injekciók vételezését, felhasználását. Nem adok egy hónapot, az osztály szanitéc nélkül marad.

Anya (Ierogyik Ákos mellé): *Ott akarja hagyni az urát. Szál ruhában, karján a két gyerekkel... Szakasztott apád.*

Ákos: Eleddig, hogyhogy nem újságoltad még el, hogy apám el akart hagyni?

Anya: Dehogyan akart! Az önfejtésre értem. Hányszor, de hányszor elmagyaráztam Erikának, hogy a falu nem város, hogy a falusiak nem úgy élnek, nem aszerint ítélnék, mint a városiak. Falra hányt borsó. Neki juszt is Imre kellett.

Ákos: Ön dönt, troá... Franciául van.

Anya: Emlékszel, a munkatársára, a kis fizikatanárra? Tucat szám vásárolta, ajándékozta Erikának a tábláscsokoládét.

Ákos: Istvánra? A Tibi csokoládét? Hogyne emlékeznek.

Anya: Vagy négy éve elkerült a faluból. És képzeld, tavalyelőtt igazgatóhelyettesé nevezték ki a járási központ egyik iskolájában. Maholnap igazgató. Igazgatóné válhatott volna Erikából, ha rám hallgat. De nem, ő szerelemből és... és mindenáron kondásné óhajtott lenni. Elérte, amit akart!

Hosszú szünet.

Ákos: Hála neked.

Anya: Ha telefonálna, vagy netán e-mailt küldene, nem leszel elérhető, nem válaszolsz! Megígéred?

Ákos (fejét a kezébe temetve): *Ahhoz meg kell változtatnom az e-mail címemet.*

Anya: Változtasd meg! Erikának időre van szüksége, hogy lecsillapodjon.

Ákos: Neked kellene.

Anya: A boltból jövet azzal fenyegetőzött, ha már minden kötél szakad, begyógyszerezi a gyerekeit, végül magát... Elege van az ingyen szolgáltatásból, hogy az ura, a kocsmától hazáig rendre azt óbégatja, hogy a felesége egy szétbaszott ukrán kurva.

Ákos: Álljon meg a nászmenet! Imre a végébe is kocsival jár, nem beszélve arról, hogyha megkívánja, a pincéjében hektószám vedelhetné a bort. Más itt a probléma, egészen más. Hogy Erika el akar jönni, addig stim.

Anya: Hová? Nővérszálaláson élek, oda nem vehetem magamhoz. Tudod te, hogy menyibe kerül most Pesten egy albérlet?! Hazá meg hová jönne.

Ákos: *Ide például. (Feláll.) Elég a meséből! Mennyi pénzt kértél kölcsön Imrétől? Százezret? Kétszázzezret. Egymillió forintot? (Hóna alá veszi a laptopot, elindul az ajtó felé). Szóval sokat. (Megfordul.) Imre persze nem adott, mire te telefonon teleduruzsoltad a húgom fejét az uradnál többet érdemelnél dumáddal. És még ki tudja mivel. Nem csoda, hogy szegény lázadozik, vesztébe készül rohanni. Anya, anya, a nagyravágyás teljesen elvette az eszed!*

Anya (gúnyosan): *Neked meg a nagy szerelem! Tudod, mi lesz te az Anitának, miután elvégezte az orvosi egyetemet, még tetve se, nem hogy az ura. Jobb híján jár veled, vagyis a pénzeddel. Aminek a vastagját – kórházi állásomat, börtönt kockáztatva –, a gyógyszer sefttel, én reszketem össze.*

Ákos (visszafordul, ingerülten anyja elé tartja a kinyitott laptopot): *Látod a fényképet?! Nézzed csak, nézd! Ez Anita. Egyszer meg nem kérdezted, hol él, hogy tanul, kik a szülei és a többi! Vagy hogy milyen... Mindegy! Képes vagy-e te egyáltalán önmagadon kívül másokra is odafigyelni?! Szeretni... Fenét tudsz te szeretni! Szívfájdalom nélkül felélsz magad körül mindent! Egy... egy Olga, felhitelezte a fél lakótelepet, hogy sírkövet állíthasson az urának. Bezzeg te, ha nem lenne halottak napja, felé se néznél apám sírjának. Ez a szomorú igazság. (Lerakja a laptopot a kisasztalra és az ablakhoz lép.)*

Szünet.

Anya (előkeresi a zsebkendőjét): *Hazugság! Amit a mamád állít, az is szemenszedett hazugság!*

Ákos (leül a fotelba): *Itt mindenki hazudik, éljen az igazság!*

Anya: He-he-e! Mikor vizsgaidőszakban tízesével vásároltam levélborítékot azzal, hogy száz dollárt kell adni ennek, kétszázat annak, mamád egyszer se mondta: nagyon sokba lehet máma a tanulás, nesze jányom ötszáz hriveny, oszd e', oszt add oda a két unokámnak. Nem, könnyebb volt szomszédolni, átkozni engem, hogy időnap előtt sírba tettem a mérnök fiát? Nem mentegetni akarom magam, mert jutott a pénzből Erika lakodalmára és a többire is. De ha nem adom el a házat, Erika az életbe' nem szerez kémia szakos tanári diplomát. Nem azért, mert rosszul tanult, csak mert itt, és ezt te is pontosan tudod, ha nem kened a

kereket, nem fut szekér. Rólad szólva, kenőpénz híján, végképp nem fejezed be meducsit⁷. Remek egy tanuló, viccesen vicces voltál már akkor is, mondhatom!

Szünet.

Ákos: Story...

Anya: *Elég mára! Fáradt vagyok, Ákos, nagyon fáradt. (Végigdől a rekamién, és teljesen betakarózik.)*

Vége.

Nagybereg, 2016

Jegyzetek:

⁰ Illyés Gyula fordítása.

¹ Lépcsőháznak.

² Közösségi házkiszolgálás.

³ Állami segély.

⁴ Paraszt.

⁵ Hivatalos okmányoknak.

⁶ Betegápolók.

⁷ Egészségügyi Szakközépiskola.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

LENNI VALAKI

Lili,
egykori osztálytárs,
angol szakos tanárnő,
csakis ő képes
akár seperc alatt,
bódultan ténfergő elmével is
felfoghatóan
lefordítani
az amerikai dokumentumot,
és
velősen rövidre fogva,
tiszteletet rühellő
kölykök, csitrik pimaszságainak
sokaságától elgyötörten,
jól érzékelhető
irigységgel
kimondani,

ez

mázli,

a Kalifornia állambeli San Diego városában elhunyt

Jakab Áron

rád hagyta

összes vagyonát,

százezer dollárra becsült értékben,

a siralomház tornácán szerencsétlenkedő elme hosszadalmasan küszködik a letaglózó információval, míg nem odabent, ismeretlen mélységek bugyrában forrás fakad, édessége elárasztja a búsongó léleknek sivár otthont adó belső teret, szavakat rebbent,

atyáisten,

van isten,

*jó az Isten,
százezer zöldhasú,
az mennyi
a mi pénzüinkben,*

Lili

ajaklebiggyesztve
vállat von,

*sok,
nagyon sok,
milliomos lettél,
te mafla,*

a lesajnáló titulus

bántó éle

megüti a fület,

de

nem sebzi fel

az önérzetet,

mert

*atyaisten,
százezerszer, milliószor is
atyaisten,
ebbe
bele lehet
bolondulni,
tán
nem is igaz,
talán csak
álmodsz,
mint makkal
éhes disznó,*

dehogy,

valahányszor kunkorodni merészel

a gyanakvás kígyófejű kérdőjele,

a hivatalos papiros zörgése

bizonyítja,

mesés gazdagság készül

az öledbe hullni

atyai nagybátyád jótéteményeként, akit
 apró gyermekkorodban láttál ugyan, de már
 nem emlékszel rá, csak
 apád szavaira
 későbbbről, kamaszkorodból,

*Áron öcsém
 ötvenhatban
 húzta el a csíkot,
 nem tehetett mást, vadásztak rá a hatóság
 pufajkás emberei,
 volt annak esze, feltalálta magát
 messzi idegenben is,
 mikor már lehetett, megírta,
 kitanulta az autószerelés mesterségét,
 a menő szakmát,
 jól keresett, és a keresetét okosan beosztotta, hogy saját műhelyt alapíthasson,
 sikerült, jól megél belőle,
 mégse elégedett,
 sokszor nyaggat, küldjek ki hozzá
 egy falunkbeli
 jóra való lányt
 feleségnek,
 mert az amerikai nők főztjét
 nem bírja
 a gyomra,
 a lány elé jönne
 Németországig,
 de hát
 hiába keresgélek,
 csak a kertek alatt
 bárkivel kutyálkodni kész
 rosszlányok
 vállalnák a dolgot,
 az ilyenek persze
 nem kellenek Áronnak, inkább
 eszi a gyomorforgató étkeket, amiket
 jeles magyar ünnepeken*

*kenyérre és szalonnára cserél
vöröshagymával,*

hm,

Jakab Áron,

vajon sose nősült meg,

persze hogy nem, hiszen akkor
lennének

örökösei az Óperencián túl,

amúgy meg

kit érdekel,

csak az örökség számít,

áldja meg az Isten érte,

téged pedig segítsen

az örökséghez jutás ügyének

elintézésében, ami

Lili szerint

nem fog simán menni, ezért

akármennyibe kerül, fogadj

ügyvédet,

és mielőtt

bármit lépnél,

úgy általában

gondold át

alaposan,

mit, mikor, hová, hogyan, kivel,

van hozzá eszed, gondosan

titkolni

a minden porcikáddal érzékelt

sorsfordító fejleményt,

csakhogy Lili

nőből van,

mihamar kifecsegi

bazi nagy szerencsédet,

és a falubeliek kezdenek

furcsán, soha nem tapasztalt

tisztelettel

nézni rád,

jobb híján, kényszerűségből próbálok
 élvezni a helyzetet, sokfélélt
 összegondolsz,

*nocsak,
 eddig átnéztek rajtad,
 most meg, hm,
 még át se vetted az örökséget, máris vagy
 valaki
 a szemükben,
 erre vágytál,
 ez a lényeg,
 lenni valaki,
 akit megsüvegel a jó nép, mert
 van valamije
 a fejében
 vagy a zsebében,
 így igaz,
 az okos vagy gazdag embert
 respektálja a sokaság,*

téged persze
 óhatatlanul
 a második kategóriába sorolva,
 pedig
 volt valaha
 borotvapengésen éles
 nagy eszed is,
 de hát
 berozsdállt, kitompult
 a magányod iszonyatát feloldani remélt
 kocsmabúz gomolygó gőzében,

*na de
 amit
 nem művelni
 harminc évig
 elképzelhetetlen volt,
 az
 mostantól*

*egyszer s mindenkorra legyen
tilos,*
igen,
a fene fenét ehet, akkor is
partra kapaszkodsz
a mocsok veszedelmes mocsarából,
mert ezen túl
van értelme
lenni,
lehet, kell
szép dolgokat
tervezni, megvalósítani,
lesz miből,
*száz-e-zer,
édes istenem,
tele lenne veled
az ágy alatt
leszerelésed óta
porosodó koffer,*
jaj, ne,
ne kezdjen
másik önvalód
okvetetlenkedni,
az igazságra
pimaszul érzékenyen
ágálni, makacsul hajtogatva,
*nyisd ki a szemed, próbáld
találni, felmutatni
akár csak egyetlen
érdemet,
amivel rászolgáltál
erre a százezerre,
kutakodhatsz
napjaid
vészesen ritkuló sokaságának
fogytáig,
nincs ilyen,*

*hatvan éved
legifjabb harmada még
sokat ígért,
pirospapiros igazolást
a legfelső iskolában,
az önmegvalósítás boldogságát
választott pályádon,
csak hogy
a sikereidre irigy kollégák
belemártogattak minden szarba,
amit az ő
ostobaságuk, alkalmatlanságuk
produkált,
hogy végül
a sokadik balhé
elcipelése után
viszolyogva viszonyulj
szűkebb és tágabb környezeted
iránt,
senkiben, semmiben sem
bízva,
az elhivatottság szent érzését
félredobva,
vigaszt keresve
félíg kábán, félíg
megfontolt szándékkal
alábukj
a falu nagyhírű kocsmájának
ostobán ricsajozó világába,
ahol
nem neked
osztották az észet
titkos listáról vételezett
nagy pénzekért
a feletteseid,
hanem
te*

*okosnak vélt intelmeket
bárkinék
egy felesért*

mindaddig, amíg
te magad is
rá nem szorultál
a figyelmeztetésre,

*öregem,
ha így folytatod,
kikészülsz a piálástól,
ha nem ő,*

az italos felszolgáló szerepét
kényszerűségből vállaló
elvált fiatalasszony
kezdni festeni a falra ördögödet,
talán csak
somorlyogsz vagy röhögysz rajta,
de így, az italok fogytában érdekelt tulaj
engedelmes cselédjének szájából
elsuttogva

megrettentett a felsejlő következmény,
csak hát sohasem annyira,
hogy megfékezsd magad,
ostobább önvalód
érvelése meggyőzőtt
a hamisság igaz voltáról,

*ugyan mit remélsz,
a rendszer lényege, ami
a kilóra megvásárolható
felettéseket
örök időig életeti,
minden változás viharában marad
érintetlen,
te és a helyzeted pedig
megválthatatlan,
nincs szüksége a világnak
igazságra, a te*

borítű ékesszólással sziszegett
dörgelemdre,
 a leghitványabb porcikádban is
 érezted, sejtetted
 az érvelés haszontalan
 féligazságát,
 mégse volt
 erőd, akaratod
 megszívlelni
 a ténylegesen önhibáján kívül elvált
 szép asszony szavát,
 átkozott megszokássá lényegült
 a máról holnapra való létezés
 sivár monotóniája,
 ami a saját jobbik önvalójuk által is
 elhagyatott szerencsétlenek
 sokadik sorscsapásaként
 minden humánus homlokára
 halálos pecsétet üt,
 így lettél te is
 piáló holtak között
 a Gubás Café törzsvendége,
 ebben a dicstelen minőségben
 hordtad ide, eresztett le torkodon
 az egy-szál magadra szállott családi örökség
 színét-javát,
 a gondosan tárolt, gondozott, de
 hamis kényszer alatt
 meg sem fontoltan
 elkótyavetyélt
 építőanyagok, termények, jószágok, bútorok
 árát,
 apád
 ha élt volna még,
 agyonüt a baltával,
 kitagad ősi törvény szerint,
 feledve a bibliai tékozló fiú

megdicsőülését
az apai megbocsátás által,
nem, a te harminc züllött éved
megbocsáthatatlan,

*ezért nem vagy méltó
Áron nagybátyád vagyonaára,
jusson eszedbe, szenvedj a gondolattól,
apád halála után
neked írt, írogatott
és te
egyetlen levelére se válaszoltál,
hát most
vedd tudomásul,
ahogy a nagybátyáddal szembeni
pimaszul nemtörődöm magatartáshoz,
ugyanúgy az ő
megbocsátó nagyvonalúsággal
rád hagyott vagyonához
sincs jogod,*

húú,
vagy ahogy a szomszédék
beszélni tanuló kislány mondja
a bocira,
búú,
mert az vagy, marha,
így, nagy szerencse kegyeltjeként
gondtalan lehetőség áldásával sújtva
senki más
nem lenne bolond
filózva tétovázni,
van-e vagy nincsen
joga
a csapodár tündér által
felkínált
kincses kéjekhez,
te mamlasz, te
tulok,

hát
mire vitted
eddig,
semmihez sem volt szerencséd,
felállt a farkad, otthagytad a magas iskolát, megnősültél
húszévesen,
a házasság meg odalett
másfél év alatt,
később, tíz évvel a nyugdíj előtt
a sokadik munkahelyed is,
mára csak a csellengés
maradt,
ücsörgés a Gubásban, felesek és korsó sörök társaságában, és persze
mohó ivócimborák
zajongó gyűrűjében
nyugdíjfogytáig,
utána már csak
hozomra, muszájból visszafogottan és
egyedül
kortyolgatod a bódulatot,
számíthatsz rá,
egyszer csak
így, részegen
véggépp orra bukva
belefulladsz
egy útszéli tócsába,
ahogy Dönci, a nagyivó cimborá,
hát ezért
válaszd a szerencsét, ha már
hozzád dörgölőzött,
gondolj bele,
amit csábos mosollyal most kínál,
abból
újjáépítheted
egyszemélyes mikrovilágodat,
minden rontásuktól óvakodva lehetsz
főhajtásra méltó atyafi, tisztos polgár,

kuss, kötekedő másik én,
nem számít, honnan a gazdagság,
akkor se,
ha idegen, nagyon is
nemszeretem-országból
való,

*Istenem,
milyen jól mondta a költő,
Amerika
ígéret volt,
igen, befogadott és boldogulni segített
kitántorgó milliokat, köztük
Jakab Áront,*

de mivé lett
azóta,

*a világ urának hiszi magát,
és a saját puszta létét, hatalmát féltve
bárhol a világon kész
számára nem tetsző
ősi értékrendet,
működő törvényt,
boldoguló országokat
lerombolni, népeket
szenvedésre kárhoztatni
egyetlen percig komolyan nem vett
jelszavak alatt,
szabadság, demokrácia, jogállam,
lejárta a szent fogalmak,
pfúj,
és tőle,
ettől az örült birodalomtól származó
vagyonra akarnád alapozni
maradék jövődet,
bűnös pénz, gazdagság az,
óhatatlanul
a romlásodat okozná,*

na jó,

de ha
 nem fogadod el
 az átkozott szerencse
 telemarkú kezét,
 akkor Áron bátyád
 tisztességes munkával szerzett vagyona
 más örökösök híján
 bitang törvény szerint
 óhatatlanul
 a birodalomra száll,
 na, azt már ne,
 akkor inkább
 vedd át
 te,
 és egy az egyben
 add oda valamelyik
 jótékony
 alapítványnak,
 vannak ilyenek,
 civil alapításúak, egyháziak is,
 vagy
 ami egyszerűbb,
 porciózd fel te magad
 és havi egyenlő részletekben
 áldozd
 az iskola és az óvoda
 természetes, de államilag
 kielégítetlen szükségleteinek
 fedezésére,
 húú,
 az istenit,
 hát ez se jó, hát
 ellopnák,
 legalábbis
 jócskán megdézsmálnák
 a kiszagolt pénzforrások körül lebzselő
 gazemberek,

friss példa az ilyesmire
a bíró fiáé,
millió pénzeket kapott a községi hivatal
az iskola és óvoda fenntartási költségeihez való hozzájárulás címén,
és mi történt,
még abban a hónapban
milliót érő kocsit vásárolt
a bíró fia,

ennyire bitang az egész bagázs,
 már a látszatra sem adnak
 semmit,

nem csoda, ha Kelekótya Kari
 négy sűrű sorban megverselte
 sokak igazságát,

mostan én már nektek
csak annyit mondhatok:
le se basszák nálunk
a parancsolatot,

az ő kurta esze
 egyáltalán nem fogta fel, a tiéd is
 nehezen, kínkeservesen,
 hogy nemcsak nálatok,
 a világon mindenütt
 a szerzés csorgó nyálú istene dózsöl
 büntetlenül,

csak te vagy ilyen
 finnyás lelkű
 marha,
 aki képes
 veszni hagyni
 sok ezer drága pénzt,
 inkább maradni csóróként
 keserves nyugdíjból tengődő
 kocsmatöltelék,
 mert

igen, igen,
el kell lökni

*a kacér szerencse kezét,
próbáld inkább
megbecsülni a kicsi jót,
csak így lehetsz
a nagy lehetőség kiszemeltjeként
reménytelenül
boldogtalan,
de emelt fővel
Valaki,*

SHREK TÍMEA

A ZENE AZ KELL

HÉTFŐ

Két fehér színű, ukrán rendszámú mikrobusz fordult be az utca sarkán. A konviktus előtt parkoltak le, aztán tizenegy gyerek és négy felnőtt szállt ki belőlük. Felnitották a csomagtartót, ki-ki vállára vette saját utazótáskáját, s bevonultak az épületbe.

Az internátus belseje komor és sivár. Az aula egészen üres, két kanapé és egy ócska zongora minden díszre. Kétfelől széles csigalépcsők vezetnek az emeleti hálósobákba.

A cigánygyerekek csoportja érkezett meg először. A kietlen épület hirtelen hangos nevetéssel telt meg. Cikáztak a hosszú folyosókon, fel s alá futkostak az emeleti szobákban, felfedeztek minden rejtkehelyet.

Kilenc óra is elmúlt, amikor a második csoport is odaért. Először semmi különös nem tűnt fel rajtuk, csak annyi, hogy némelyikük bicegve járt. Amikor egészen közel értek, akkor lett szembetűnő, hogy ők másak. Igen, felismerhetőek rajtuk a Down-kór jelei. Az egyenes haj, a lapos arc, a ferde szemek. Orruk benyomott és a fülük is elálló. Alacsonyabbak vagy éppen magasabbak az átlagnál, de mindegyiknek van valamilyen testi deformáltsága.

Az először érkezettek hangos zsvajjal rohantak le a lépcsőkön, de az első emeletre érve földbe gyökerezett a lábuk. Ők, az egészséges, örökmozgó fiatalok nem tudták mire vélni a mozgássérült és szellemileg fogyatékos társakat.

Krisz T.-hez fordult és döbbsenten kérdezte:

- T. néni! Mi most bolondkórházban vagyunk?
- Dehogyan, gyermekem!

T. ismerte a betegséget, s igyekezett gyors választ adni a ledöbbsent kislának.

– Ők Down-kóros fiatalok. Ez egy betegség, amit a rossz gének okoznak. Attól, hogy kicsit furcsák, ők még nagyon kedves emberek!

- De akkor mi mit keresünk a süsük között?

– Ilyet nem szabad mondani, ők ezzel születtek, mint ahogyan te a barna bőröddel. Azért, mert valaki más, még nem szabad elítélni. Menjtek csak gyorsan az udvarra focizni!

***

– Lilla! Ezt most nem értem. Minket senki sem figyelmeztetett, hogy sérültek közé jövünk.

– Ez a projekt erről szól. Hátrányos helyzetű személyek társadalomba való beilleszkedéséről. Talán valami gond van?

– Igen. A gyerekek nem tudják mire vélni ezt a helyzetet, hiszen ők is csak annyit tudtak, hogy hátrányos helyzetű tanulókkal leszünk együtt, vagyis, hogy cigányokkal. De ez teljesen más!

– Ez a tábor nem csupán a hátrányos, hanem a többszörösen hátrányos fiatalokról szól.

– Rendben, én ezt megértem, csak nekem, mint pedagógusnak, akire mellesleg szülők bíztaák gyermeküket öt napra, illetve volna ezt tudnom, erre fel kellett volna készítenem őket, mert most nem biztos, hogy a pszichéjük fel tudja majd dolgozni...

T. mondatát is alig érkezte befejezni, amikor üvöltés hallatszott a bejárat felől.

– Á, megjöttek az utcagyerekek! – mondta Lilla nevetve.

T. tudta, hogy az utcagyerekek nagy része hajléktalan, vagy olyan közegekben él, amit nem lehet szállásnak nevezni. Lerobbant épületekben, elhagyatott házakban, erdők és hidak rejtekében. Megélhetésük bizonytalan, a napi betevőt koldulással vagy bűnözéssel szerzik meg. Gyakran vannak kitéve bántalmazásnak és erőszaknak is. Nem ritka körükben az alkohol és a drogfogyasztás sem. Hangosan mondta ki a gondolatait:

– Istenem, micsoda helyre kerültünk mi...

***

A fiúk a második emelet 2-es és 3-as szobáját kapták, a lányok a harmadik emelet 1-es és 2-es termében lettek elhelyezve. Eszter és Marika néni a lányokkal tartott, T. és a Papfiú a fiúk közt lett nevelő. A szobák tágasak és rendezettek voltak, mindenkinek jutott egy szekrény, amibe kipakolhatta a lomját. T. egyszer csak halk sírásra lett figyelmes. Krisz volt az, a szekrény felé fordulva itatta az egereket.

– Miért sírsz?

– Nagyon fáj a gyomrom.

– Mindjárt ebéd, biztos azért, mert nem ettél.

– Nem, nem azért, haza akarok menni...

– De miért?

– Csak haza akarok menni, tessék engem haza küldeni. Nagyon rosszul vagyok.

– Ha rosszul vagy, adok gyógyszert, valamid fáj? Vagy bántott valaki?

– Nem, haza akarok menni és kész, nekem itt nem jó. Tessék felhívni az apukámat, majd ő értem jön.

A fiút remegés járta át, egészen belilult a sírásba. Görcsbe kapott a gyomra, s most már hangosan kezdett zokogni, leült az ágyra, fejét a párnára hajtotta. T. mellé ült és vigasztalni próbálta.

– De hát, azért utaztunk ennyit, hogy te itt hagyj csapot-papot? Várd meg az estét, minden jó lesz!

– A süsük nem fognak bántani?

– Miért is bántanának? És ők nem süsük. Csak egy kicsit.

T. magához szorította a síró gyereket, aki az utolsó mondat hallatán elmosolyodott.

– De ha nem lesz jó, hazamegyünk?

– Ha nem lesz jó, akkor igen, de nem egyedül. Ha te mész, mindenki megy.

Pisti szaladt be a szobába, az ajtót becsapva maga után, Kriszhez fordult.

– Gyere, kész az ebéd! T. néni, azt üzenik, gyűlés van a könyvtárban.

A gyerekek az ebédlőbe mentek, a nevelők pedig a könyvtárba, a gyűlésre. Ebédre krumplipüré volt rántott hússal és leves. Krisz nem evett, pedig ő arról volt híres, hogy mindig éhes. Meg is látszott rajta. Kerek arcú és dundi volt.

A gyűlés a napi teendőkről és a programokról szólt, mi fog történni a héten és milyen feladatok várnak a gyerekekre. Egészen hosszúra nyúlt, mert románról magyarra kellett fordítani a vezetőket, nem mindenki beszélt egy nyelvet.

T. a csigalépcsőn indult fel a hálósobákba, közben hosszasan nézte a kopott, zöld falakat, amik tényleg kórházszerűnek tűntek. A fürdő felé vette az irányt, majd szemügyre vette a koszos zuhanyzókat, a retesz nélküli ajtókat és az eldugult illemhelyeket. Szörnyülködve jött ki, majd belépett a szobájába. Meglepetésére minden gyerek ott ült és sírt.

– Hát itt meg mi folyik? – mondta tőle megszokott vidám és mosolygós arccal, de választ nem kapott. – Azt kérdeztem, mi van itt? Csoportos sírásra jöttünk, vagy táborozni?

– Én csak azért sírok, – szólalt meg Julcsa, – mert sajnálom Kriszt.

– És a többiek?

– Haza akarunk menni! – zengett a szoba a síró gyerekek hangjától.

– Oké. Semmi gond. De magyarázzátok meg, miért?

– Mert itt nekünk nem lesz jó. – mondta Pisti, majd T.-re nézett kisírt szemével.

– Még egy napja sem vagyunk itt, ti meg már mennétek?

– Igen. – szólt a kórus.

– Meglátom, mit tehetek, most sírjátok és gondolkoztatok egy kicsit. Gondoljatok arra, mennyire nehéz volt ezt az utat megszervezni, és hogy mennyi pénzbe került ez a születeknek. Mindjárt jövök, de addigra ne lássak egy síró szempárt se!

T. elindult megkeresni a szervezőket. Mégsem hagyhatta, hogy a neki oly kedves gyerekek ennyit szomorkodjanak. Mérges volt, mert nem erre számított, a program sem volt valami fényes és félt, hogy ha másnap hazamennek, mit szólnak majd a szülők, hiszen a mentalitásuk teljesen más, nem lesznek megértőek, sőt, amit T. eddig felépített a cigányság körében, egy csapásra fog összedőlni, ha meg nem lincselik....

– Lilla, tudom, hogy holnap a két busz újra itt lesz. Megoldható lenne, hogy minket hazaszállítson?

– Miért? Valami baj van?

– Sajnos igen, reggel már mondtam. Látod, a tudatlanságom eredménye ez lett. Tizenegy gyerek ül a szobában és sír. Nem képesek elfogadni, hogy az emberek különböznek. Túl kicsik ahhoz, hogy megértsék, vannak sérültek is a világon, és ez így, hogy hatvanakárhány beteggel vannak összezárva, túl sok nekik egyszerre.

– Igen. Ez a mi szervezésünk hiányossága. Sajnálom, hogy nem szólunk, de úgy gondoltuk, akkor el sem jöttök.

– Eljöttünk volna, csak akkor felkészítem őket erre, a gyerek lelkét nem szabad egy ilyen sokknak kitenni, pláne így, hogy csak ők vannak itt egészségesek. A program sem nekik való, a gyöngyfűzéstől el sem fognak fáradni.

– Megpróbálok elérni a sofőröket.

– Köszönöm, és elnézést a kellemetlenségért.

A hálóban ott várták a gyerekek. Kíváncsiak voltak, tanáruknak mit sikerült elérnie.

– Holnap reggel lehet, mondom, csak lehet, hogy haza mehetünk, de addig is ezt a napot ne sírással zárjuk, mert mindenki fáradt. Krisz, vedd elő a gitárt, Péter, hozd be a szintetizátort. Ma este érezzük jól magunkat!

A hosszú folyosót igazi boldog cigányzene járta át, a gyerekek teljes szívükből és erejükből énekeltek. Már egészen éjfél is elmúlt, mire mindenki aludni tért. Ki-ki a saját ágyába, csak Krisz hajtotta álomra fejét T. lábainál.

***

KEDD

Másnap reggel mindenki nehezen ébredt. Talán a hosszú út, vagy az idegen környezet, esetleg az egész délutáni sírás tette.

Reggeli után megérkezett a busz. T. összehívta a gyerekeket.

– Megjött a busz. Össze vagytok pakolva?

– Ha most hazamegyünk, fog még szeretni minket? – kérdezte Krisz szomorkás arccal.

– Már hogyan szeretnélek! Ilyet ne is gondoljatok!

– Krisz! Én nem azért utaztam annyit, hogy csak így haza menjek. Maradni akarok! – dobantott lábával Julcsa.

– Akkor tudja mit? Úgy döntöttünk, hogy maradunk. Megpróbáljuk, milyen lesz, elvégre pénteken is hazamehetünk. A honvágyunk meg csak elmúlik.

– Jaj, ti kis mocskok! – fakadt ki rájuk T. színlelt haraggal, de arcán boldogság látszott. – A bolondját járatjátok velem! De ha maradunk, egy könnycseppet sem akarok látni, mert aki sírni fog, azt rögtön elnászpángolom, hogy legyen is miért. Rendben?

– Rendben!

A délelőtti program helyszínének az internátus falai adtak otthont. Gyöngyfüzés, rajzolás és szövés. A napi program, amiről a nevelők tudták, hogy nem eléggé megmozgató a hiperaktív gyerekek számára. T. , Lillával közösen meglepetésként kirándulást szervezett délutánra.

– Öltözzetek! Megyünk sétálni!

– Végre, nem itt fogunk megposhadni....

– Ezt meg ki mondta?

– Én. – szólt Ráda.

– Te készen vagy? Sorakozzatok, kettesével a fal mellett.

Az internátus nem volt messze a központtól, úgy tíz percnyi sétálás után már a hatalmas, díszes épületek között találták magukat. Egy síkatoron keresztülhaladva megcsodálták a tűzoltótornyot, majd meg is érkeztek a kijelölt helyre, a város egyik legszebb pontjára. Szatmárnémeti főterén, az egykor városházának szánt palotával szemben csodálatos virágoskert és egy hatalmas szökőkút állt. A román kíséző elmondta, hogy a szökőkút az 1930-as években készült, azóta többször felújították, de már a víztől teljesen elszíneződött, itt-ott össze-tört, mégis egyedi, a művész Domokos Lehel által alkotott mestermű.

Estére egészen elfáradva tértek vissza szálláshelyükre. Kevés pihenés után mit sem törődve a programmal a fiúk máris zenélni kezdtek. Percek alatt megtelt a 2-es szoba, minden kárpátaljai gyerek és felnőtt ott énekelt.

Kopogás hallatszott. A Papfiú kinyitotta az ajtót, mögötte egy magas, sovány fiatalember állt, szégyenlősen kérdezte meg:

– Be-be-bejöhetek?

A fiatalok egymásra néztek, s válaszoltak:

– Be hát!

– De-de-de nem vagyok egyedül.

– Akkor a többi is jöjjön be, van itt még hely! – szólt Pisti a tőle megszokott visító hangon.

Az ajtót tágasabbra nyitva látszódtott, hogy fiatal fiúk sorakoznak a fürdő előtt.

– Ki-ki-kicsit hallgatóztunk. Szeretjük a zenét.

– Hogy hívnak? – Kérdezte Krisz, közben az ágyra tette a gitárját.

– La-la-Lacika.

– Na Lacika, ülj mellém. Most már te leszel a legjobb barátom.

– Én? Én lehetek? Lacika vagyok, a legjobb barát!

A beteg fiatalember és társai olyan odaadással és élvezettel énekelték az ismert dalokat, hogy az internátus zöld falai beleremegtek. Későre járt az idő, amikor T. mindenkit ágyba parancsolt. Bezárt ajtót, ablakot, betakarta a fiúkat és lekapcsolta a lámpát.

Krisz suttogva jegyezte meg:

– Áldott volt ez a nap, mert mi itt maradtunk.

***

SZERDA

Már a második reggelt élték túl az internátusban a táborozók. A két fiatal pedagógus a reggeli ceremóniára indult a fürdőbe. Vállukon törölköző, kezükben fogkrém és fogkefe, meg természetesen a női kellékek kis piperetáskában. A mosdók egymás után sorakoztak a zuhanyfülkékkel szemben, szám szerint összesen nyolc. Az utolsó kettőt birtokba véve kezdték összeszedni magukat a fárasztó este után. Az ajtón négy down-kóros nő lépett be, T. és Eszter mit sem törődve velük, folytatták a fogmosást.

Hirtelen egy alacsony termetű, rövid, egészen fiús frizurával rendelkező lány rohant be.

– Benekulá! Benekulá! Benekulá!

Kiabált románul, amit a tanárok nem értettek.

– Benekulá! Benekulá! Benekulá! Benekulá! Benekulá!

Ordítózott és toporzékolat tovább a beteg, könnyes szemmel. T. és Eszter összenéztek, de nem mertek közelebb menni a feldühödött nőhöz, aki már eközben kezével verte a mosdókagylót.

Eszter gyors léptekkel rohant ki és kért segítséget. Legközelebb éppen a pszichológus szobája volt, aki mit sem sejtett a mellette történő eseményekről.

– Legyen szíves átjönni a fürdőbe, mert az egyik beteg dührohamot kapott!

Az ápolónő mindent hátrahagyva sietett a fürdőbe. Megdőbbenve állt meg a bejáratnál és nem tudta mire vélni a látottakat.

A fiús frizurás törpe a földön feküdt, meztelenül. Körülötte hatalmas víztócsa. T. a sarokban állt egy vödörrel.

– Mi történt itt? – kérdezte a pszichológus.

– Leöntöttem vízzel. – válaszolta T.

– De miért?

– Mert ordítózott, csapkodott és leöltözött pucérra, aztán meg nekem akart jönni. Én meg hát... itt állt a vödör tele vízzel...

– Nem tudja, mi okozta ezt a rohamot?

– Már honnan tudnám? Bejött és azt ordította, hogy benekulá, benekulá!

Az ápolóból hatalmas nevetés tört ki. Alig bírta abbahagyni.

– Maga meg mit nevet? Ez nem vicces! – szólt dühösen T.

– Tudja maga mit jelent, amit ez a szerencsétlen mondott?

– Nem, mert nem tudok románul.

– Azt, hogy összecsinálom magam.

T. nem fogta fel az ápoló szavait.

– Nem érti? Azt jelenti, hogy bekakálok!

– Jó, és én mit tehettem volna ellene?

***

A nevelők lefelé vették útjukat az ebédlőbe. Kiállva a hosszú sort, megkapták reggelijüket. Vajas kenyeret szalámmal és teával. A terem távolabbi sarkába vonultak elfogyasztani az ételt.

Eszter mögött egy magas nő állt meg. Tálcaját a földhöz vágta és ordítani kezdett. Eszter felpattant a székeről és szemben találta magát vele. Az óriás hadonászni kezdett, közben értelmetlen hangokat adott ki magából, majd a pofozás mozdulatait imitálta.

- Eszter, gyere onnan gyorsan! Szerintem a helyére ültél!
- Nem hogy megyek, rohanok! Már enni sem kell! Elegem van!
- Gyönyörű reggelünk van, ezek mind megvesztek...

A nap további része egészen jól telt, senkinek sem volt panasza, a betegek is nyugodtnak tűntek. T. és Eszter már csak jót nevettek a reggel történten. Kora este, mikor mindenki pihenőjét tartotta szobájában Pisti sírva lépett T.-hez.

- Veled meg mi történt?
- Semmi.
- A semmiért nem sírunk.
- A Madárijesztő megfenyegetett.
- Az meg ki?
- Hát az utcagyerek Madárijesztő.

Madárijesztő Kati volt, a romániai utcagyerek, vagyis utcafelölt. Tizenkét éves korában elvesztette szüleit, két testvérével együtt kerültek nevelőintézetbe. Többször szöktek meg onnan és éltek a hidak alatt. Látszott rajtuk, hogy nem félnek senkitől. Mindenki tudta róluk, hogy veszélyesek. Haja kócos és sárga színű volt, olyan, mint a seprű, ráadásul a feje tetejére gumizta, épp ezért lett ez a neve, Madárijesztő.

- Jóval kezdte ki, drágám! Miért fenyegetett meg?
- Hát mert...
- Hát? Ismerlek, ne hazudj!
- Mert azt mondtam neki, hogy angyal jött hozzám...

Pisti nagy mókamester, bárkinek bármikor mosolyt tud csalni az arcára, de most nem jó emberrel viccelt.

- Mivel fenyegetett meg?
  - Azt mondta, hogy... hogy, behívja a barátját és az majd éjszaka... elvágja a torkomat... Fel is hívta telefonon...
  - Micsoda? Na gyere velem máris!
  - Kati! – hallatszott messzire T. hangja. – Kati! Hol vagy?
- Kati a második emeleti folyosó végén állt.

- Mi van?
- Mit fenyegetsz te egy gyereket? Halljam!
- Hát ő megsértett engem, és mondtam, hogy ezt megbánja. – majd lassan egy kést húzott elő a zsebéből.

T.-nek elborult az agya a bicska láttán, dühösen kapta el a lány blúzáját és a falhoz nyomta.

– Ez itt nem az utca, drága gyermekem! Megtanulhatnád már! Ha még egyszer meghallom, hogy te vagy valamelyik testvéred az én gyerekeimet fenyegeted – T. egészen Kati füléhez hajolt s úgy súgta tovább – kibelezlek és felakasztalak az első fára. Megértetted? Add ide azt a kést!

- Igen. – rebegette Kati, rémült hangon.
- Pisti, máris bocsánatot kérni!

T.-ben tombolt az adrenalin. Félte a gyerekeket, mert tudta, hogy a csellengők veszélyesek, és persze, Pistit is ismerte, akinek olyan nagy szája volt, hogy egy szót nem tudott elhallgatni. Tudta, hogy amit tett és mondott, nem helyes, de az ilyen emberekkel csak a saját nyelvükön lehet beszélni.

– Pisti, te meg vegyél vissza magadból, mert túl hosszú a nyelved, meg is érteném, ha egyszer valaki felpofozna. Vacsoraíg szobafogság. Indulj.

- De T. néni, én nem, nem....
- Elég! Azt mondtam, szobafogság.

A fiúnak az a másfél órányi büntetés egy egész életnek tűnt. Nem találta a helyét, hiszen egy örökmozgó, hiperaktív gyermek volt. T. telibe talált ezzel a büntetéssel.

Vacsora után próbálni kellett a csütörtöki és pénteki fellépésekre. A földszint eldugott részén fogtak hozzá a próbához, s rövid időn belül körbeverték őket az érdeklődő fülek és szemek. Marika néni úgy döntött, hogy nem folytatják tovább a próbát, mert így, hogy mindenki hallgatja és nézi, pénteken nem lesz érdekes.

Egészen késő este lett, amikor T. leült a fiúkkal beszélni.

- Pisti, remélem átgondoltad, hogyan fogsz ezután viselkedni. Krisz figyelmesen hallgatott, nem értett a beszélgetésből semmit.
- Igen T. néni. Igaza van.
- Mi történt, Pisti?
- Összevesztem a Madárijesztővel, aki megfenyegetett.
- Én meg, látod, összebarátkoztam Pukival, meg Se fiú, se lány, hanem egy kutyával.
- Azok meg kik? – érdeklődött T. – és nincs nekik rendes nevük?
- Hát Madárijesztő testvérei, és biztos van rendes nevük, de nem mondták meg.
- Ezt meg hogy érted?
- Kérdeztem én, de nem válaszoltak. A kopasztól kérdeztem, hogy fiú? Azt mondta, nem. Kérdeztem, lány? Azt mondta nem. Azután megkérdeztem, hogy mi, erre azt mondta, kutya. Hát így lett: Se fiú, se lány, hanem egy kutya.

- Jaj, Krisz, de gonosz vagy. És a másik?
  - Na, azt ő mondta, hogy hívjam Pukinak.
- Mindhárman sokáig nevettek még a neveken.
- Hajnali három is elmúlt, mikor T. halk beszélgetésre lett figyelmes.
- Krisz...Krisz... fenn vagy?
  - Fenn. Megyünk?
  - Igen, csak T. nénit fel ne ébresszük...
  - Miért nem kellene engem felébreszteni?
- Csönd.
- Fiúk, kérdeztem valamit!
  - Hát, az úgy van, hogy meg akarjuk viccelni a lányokat.
  - Mivel?
  - Fogkrémmel.
  - Megyek én is.
  - Tényleg?
  - Igen, kapcsoljátok fel a lámpát.

A három éjszakai portyázó lábujjhegyen indult az emeletre. Az összes kilincset bekenték, nem kímélték a fiúk szobáját sem, T. figyelmeztette őket, ha a sajátjuk kimarad, az feltűnő lesz és rá fognak jönni, ki volt a tettes. Krisz jó adag zöld-fehér krémet nyomott az ajtó fogantyújára, majd jóízűen, nevetve feküdt le aludni.

***

CSÜTÖRTÖK

– Ki volt az a nyavalyás, aki összekent mindent? – hallatszott át a szoba falán a Papfiú dühöngése.

A fiúk hangosan kuncogtak a paplan alatt. Krisz kiszállt az ágyból, előkereste törölközőjét, kinyitotta az ajtót, majd szándékosan belenyúlt a ragacos masszába. Hátra nézett, kacsintott, majd hangosan megszólalt:

- Mi ez? Ki kente be a kilincset?
- Pisti eközben már könnyeit alig bírta visszatartani, annyira nevetett.
- Zárd már be az ajtót! – szólt T. a fiúra.
- A fiúk beszélgetését az üres folyosó egészen hallhatóvá tette.
- A ti ajtókat is bekenték?
  - Igen, biztos a lányok voltak.

A reggelinél mindenki gyanakvó szemmel vizslatta a másikat. A gyerekek próbálták kitalálni, ki is követhette el az éjszakai gaztettet. A két fiú a pókerarcot felvéve boncolgatta az esélyes elkövetők kilétét, majd egyöntetűen megállapították, hogy ilyenre csak az utcagyerekek képesek. T. figyelmesen hallgatott, majd Pisti fülébe súgta:

– Csak óvatosan a bajkeveréssel, be kellesz vallanotok, hogy mi voltunk. Nem hazudhatunk örökké.

Madárijesztő és Se fiú, se lány, hanem egy kutya hangos nevetéssel léptek be az ebédlőbe. Pistire néztek, majd még hangosabban folytatták a röhögést. Miután mindenki végzett a reggelivel a fiúk visszavitték az edényeket a pulthoz. A hátuk mögött Madárijesztő állt, odahajolt hozzájuk és valamit mondott. T. csak figyelt. A fiúk mosolygva bólogattak, majd együtt távoztak a teremből.

Az internátus aulájában gitárszó hallatszott.

A gyerekek egész délután gyakoroltak az esti fellépésre. Öt óra körül a sereg elindult Szatmárnémeti utcáin, egyenesen a Hám János Teológiai központ felé. Mindenki készülődött, Lacika, a legjobb barát nagyon izgult. Krisz odaszaladt hozzá, megölelte, majd halkán annyit mondott, hogy minden rendben lesz. Lacika mosolygott, de folyamatosan a kezét tördelte.

Megérkeztek a vendégek, mindenki helyet foglalt. Felcsendült a begyakorolt táborinduló, majd a vásárosnaményiak álltak a közönség elé. Egy parasztcsalád életének pillanatképeit mutatták be, Lacika játszotta az apát, amikor a színpad elejére lépett, látszott rajta, hogy izzad. Nem kapott levegőt, majd mint egy zsák, előre dőlt, arccal a földre esett. Egész teste rángatózni kezdett, végtagjai kitekeredtek, szeme fennakadt, a szája habzott. Krisz felordított:

– Lacika meg fog halni! – és már hulltak is a könnycseppek a padlóra. T. eltakarta a fiú szemét és kivezette a teremből. A mentők gyorsan a helyszínre érkeztek, epilepsziás roham volt. Az előadás folytatódott.

Késő este volt, mire mindenki visszaérkezett az internátusba. Minden gyerek fáradt volt, csak Krisz nem tudott elaludni.

– T. néni! Megnézhetem Lacikát?

– Persze, a szobájában van, eredj nyugodtan.

A fiúcska fejét lehajtva sétált végig a folyosón. Bekopogott, kinyitotta az ajtót, majd döbenten állt meg. Lacika az ágya tetején ült és jóízűen nevetett. Krisz nem értette a dolgot, hiszen néhány órával előtte barátja még a halálán volt.

– Megijedtél, cseppfiú? – kérdezte dadogva Lacika.

– Meg. Azt hittem... azt... hogy meg fogsz halni...

– Ne - ne-nem kell megrémülni. Beteg vagyok, ugyanúgy, mint ahogy itt mindenki.

– De mi nem!

– A-a-a-akkor nagyjából mindenki. Ti hátrányos helyzetűek vagytok, mi betegek. Én epilepsziás vagyok. Tudod, mi az?

– Nem.

– E-e-e-elmondjam?

– Kérlek.

– Ez egy idegrendszeri betegség, ami rohamokkal jár. Ezekre én nem is emlékszem. Akkor jönnek elő, ha nagyon ideges vagyok, vagy ha vibráló fénybe nézek. Volt olyan is, amikor csak úgy kitört rajtam. De nem halálos, nem kell félni.

– És meg lehet gyógyítani?

– Nem. Ezzel együtt kell élnem.

– Értem. És most már jól vagy?

– Igen, soha jobban. – mosolygott rá a fiúra.

– Akarod, hogy zenéljek nektek?

– Nagyon!

Krisz felpattant, és elrohant a gitárjáért. Lacika szobája lassan megtelt. Élettel, hanggal és gyerekekkel.

***

PÉNTEK

T. nyolc körül ébresztette a gyerekeket. Ma délben az előadások második fele az övék. Reggeli után egy gyors próba, majd következett a pakolás.

– Semmit ne felejtsetek itt. Amikor visszajövünk, ebédelünk és már csak a holminkat szedjük, mert indulnunk kell. Már most itt vannak a buszok.

– El sem búcsúzhatunk a többiektől? – kérdezte szemrehányóan Pistike.

– Azt azért még igen, de használjátok ki a maradék időt, ne akkor kelljen benneteket rángatni.

Tizenegy órakor felsorakozott a tábor, s elindultak a helyszínre. Most a kárpátaljai gyerekek izgultak, de miután a színpad közepén álltak, feloldódott bennük minden idegesség. Énekekkel kezdtek, majd egy rövid jelenetet mutattak be, ami Isten ígéjéről szólt. A végét megint csak dalokkal zárták. Hatalmas sikert arattak, hiszen néhányat az előadott dalokból már az egész csapat ismert, így közösen énekelhettek a közönséggel.

Délután két óra. Az ebédlő ünnepi díszbe öltözött. Közös imádkozás után mindenki csöndben evett. Küszködtek könnyekkel, búcsúval, soha viszont nem látható barátok gondolatával.

Három óra. A kárpátaljai gyerekek csoportja volt az első, amely útnak indult. Krisz és Lacika az út szélén állva búcsúzott egymástól.

– Krisz, azért a zene az kell, igaz?

– Az mindig kell. – mosolygott a fiú.

Két fehér színű, ukrán rendszámú mikrobusz parkolt az internátus előtt. Négy felnőtt és tizenegy gyerek pakolta be táskáit. Hatvanakárhány fiatal búcsúzott tőlük. Előttük két határátkelő és egy hosszabb, hazafelé vezető út.

PARTITÚRA

*Egy hang jött be a megnyíló ablak
mozdulatán, - törékeny, angyalszárnyú
réműlet ; az apró részecskék megtapadtak
a falon, s beleolvadtak a bent lévő szürke
semmibe, hogy menedéket találva feleseljenek
a beszűrődő déli harangszóval, mint akik
kiérdemelték, hogy a teremtés részeként
jussukat követeljék, s légörvényt kavarjanak
a dallamok leheletfinom áramlásában, ahol
visszaverődnek a sugarak az álom csendes
keletkezésében, s már csak arra a mozdulatra
várnak, hogy kiszakadjon az anyagot feltöltő
transzcendencia, s a szépen összecsendő
szólamokban, a Nagy Karmester partitúrája
szerint, a másodpercek réseit kiöltse a Vangelis
hullámain érkező kísértet-szimfónia.*

SOR ELEJI REFRÉN

*Azt mondtad, nem tanultam
múltbéli tapasztalataimból, nem
vagyok képes a változásra, csak átfestem
az önámítás céljára hagyott vágyképeket.*

*Azt mondtad, már nem jó, ha
térden felül van rajtam a szoknya,
s ha kacér folyondárként kúszok a fénybe,
homlokomról leolvasztom a keresztet.*

*Azt mondtad, te mindig papucs voltál,
de cipőt az enyémelek között kerestél.
bakancsodból nem köp égre a gyertyaláng,
angyaltrombitádba belefúj a szél, már
te sem hallod, ha a harangot félrevered.*

*Azt mondtad, nálad minden rendben van,
benned mindig temetetlen volt a készenlét.
Tündéerkertedben előre csomagolt gyógyteák
várnak, poharadban illatok főzete kering.*

*Kezedben a Szent Könyv varázsával mormolod
az ígét, s míg gyűjtöd feljebbvalódtól a jópontokat,
a pokol kapuján is átszórod a betűket.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

VÁSÁRTÉR

(RÉSZLET)

***

A Vásártér három kacsaúsztatója közül a Petrus Péter szőlőskertje alatti legnagyobb, s legmélyebb is. Az ősszel ebben gyűlt össze a legtöbb víz, s amióta tartósan beállt a fagy, ennek jegén csúszkálunk, többnyire nekifutásból, vagy csak óvatosan ide-oda, szinte egész nap. Bár bevallom, nekifutásból én még sosem próbálkoztam. Aki erre vállalkozik, annak a felgyorsult mozgásban is meg kell tudni tartani az egyensúlyát, s nem szabad elesnie akkor sem, ha a fényesre csiszolt pálya szélére sodródva a durva, havas jégen hirtelen kell megállnia. Van, aki guggolva teszi meg a néhány méteres távot, s legfeljebb csak a végén bukik fel. Nekem ehhez sincs bátorságom, én inkább csak nézem, hogy a többiek hogyan csinálják. Azt azonban hamar felismerem, hogy azoknak megy a legjobban, akik bőrtalpú lábbelit viselnek, mert az, ha jó keményre dermed a hidegben, szinte repíti gazdáját a jégen. Csak vasspicc ne legyen se orrán, se sarkán a lábbelinek, mert arra a többiek rászólnak: csúszkáljon másfelé, ne karcolja össze a szorgalommal tükörfényesre csiszolt síkanyót. A nagyobb suhancok is közénk jönnek szórakozni, de ők maguk faragta korcsolyával adják meg a módját.

A kezdők kétélű fakorcsolyáját kipróbálom én is, s amikor meggyőződésem róla, hogy ez nekem is menne, rohanok haza nagyapához. Az öreg meghallgatja kívánságomat, aztán kiballag a fásszénbe. A fűrésztelepről hozott hulladék-anyagot vizsgálgatja, s amikor megtalálja a megfelelő darabot, a kézi fűrészt indul. A nyomában vagyok mindenütt, el nem szakadnék tőle percre sem, s hogy hasznára is legyek valamiben, rátenyerelek a favágótőkére fektetett lécre, hogy vágás közben kevésbé mozogjon. A cipőm talpához méretezett két fadarab egyik végét hajóorrúra faragja, hogy csúszás közben majd ne túrja maga előtt a jégre fagyott vékony hóréteget. Aztán vastag drótot keres, a tőkébe vágott fejsze fokán nagyjából egyenesre kalapálja és rögzíti az elkészített korcsolyatalpra, mégpedig úgy, hogy a drót két végét

felfelé hajlítva szorosan ráveri a fára. Ez tehát a fakorcsolya egyik éle, de hogy biztosabban álljon rajta a gyerek, az elsővel párhuzamosan felkerül rá egy másik is. Ha ez a művelet jól sikerült, ha a két szál drót szorosan, szinte beletapadva illeszkedik a talphoz, már nem lehet elrontani a korcsolyát. Már csak két szélesebb bőrszalagot kell valami elhasználdott cipőből kivágni s a lábbeli orrához méretezni, majd félkör alakban rászögelni, hogy használni is lehessen. Csakhogy ezzel a kis eszközzel nem lehet úgy lépegetni és futni, mint a cipőtápra kulcsolt valódi korcsolyával, mert az első lépéseknél leesne. Ezt csak a jégre lépés előtt tanácsos felhúzni, s ahhoz, hogy haladni is képes legyen, egy jó kis szöges bot is kell, amelyet két marokra fog az ember, maga előtt bevágja a jégbe, s amennyire képes rá, előrelendül.

Így telnek ilyenkor a napok, s ha ráununk a jégre, ott vannak a kisebb-nagyobb, gyerekektől népes domboldalak, ahol a házilag készített szánkók kelhetnek versenyre egymással. A frissen esett hó azonban alkalmatlan a csúszkálásra. Megvárjuk, amíg megállapodik, megülepszik kissé, csak aztán érdemes nekifordítani a szánkót. Félnapos használat után a domboldal is jegessé válik, s a nagyobb fiúk itt is szabályos síkanyóvá változtatnak egy-egy sávot. Kisebb gondot az okoz ilyenkor, hogy a sűrű használattól a jégréteg alól itt-ott előbukkanhat a föld feketéje, s nem jó, ha a sár szétkenődik a jégen. No de sürvedéskor, amikor elnéptelenedik a helyszín, valaki néhány vödör vizet végigönt a domboldalon, s reggelre ismét tökéletes minden.

Nekem nincs szánkóm, még olyan házilag eszkábált sem, de nem is igen vágyok rá. Valahogy túl gyors és a sok ütközés, borulás miatt veszélyes is nekem ez a játék. Akivel felborul a szánkó, az még csúszhat négy-öt métert, s ilyenkor egy másik szánkó könnyen oldalba kaphatja. Ezért inkább csak báméskodok, de ha összeáll egy négy-öttagú csoport, hogy összekapaszkodva, guggolva lecsússzanak, beállok én is a vonat végére, mert szinte biztos, hogy így nem fogok nagyot huppanni a jeges domboldalon.

De múltak a napok, telnek a hetek, s elérkezik világunkba az a valaki is, akit a felnőttek Jégtörőnek mondanak. Egyre gyakrabban süt ki a nap, s már hiába locsoljuk esténként a domboldalt, reggelre csak még nagyobb lesz a sár. Visszatérünk ekkor a tóra, de a széleken már minden egyes lépésnél hajlik, hullámoz az alattunk a jég. Ideig-óráig ez is érdekes, mert Béluka azt mondja rá, hogy gumijég. Persze, hogy gumijég, hisz alig van alatta víz, csak az iszap tartja még valameddig, de másnapra már víz mossa körbe a partot, és darabokra szakad középtűt a vastagabb jégtakaró is. Béluka kinéz magának egy nagyobb, két vagy három négyzetméteres táblát, rááll

és egy rúddal tolvá, irányítva tutajozik egyik parttól a másikig. De ha öt elbírja, mi is kipróbálhatjuk. Fel is szállunk rá még ketten, amikor mellettünk partot ér. Az egyensúlyra azonban vigyázni kell, mert ha egyik széle megsüllyedne, bizony, lecsúsznánk róla, ezért aztán a jégtábla közepén biztosan álló Béluka ruhájába kapaszkodunk. S milyen jó, hogy itt van nekünk ez a Béluka! Ha ő nem létezne, vajon ki tudta volna ezt így kitalálni? Mert, ugye, ehhez kell az ész, utána megtenni már gyerekjáték az egész.

Ezt már én gondolom néhány nappal később, amikor egy unalmas dél-előttön kiballagok a tóhoz. De hiába tekergetem a nyakamat, rajtam kívül egy lélek sincs a közelben. Ha nincs, hát nincs. De ki mondta, hogy én egyedül ne tudnék felszállni egy jégtáblára? Van is egy a part közelében, mintha csak nekem készítette volna ide valaki. Alig kell nyújtózkodnom, a korcsolyához használt szeges bottal el is érem, s mozgatni is tudom, mert csak lebeg a vízen. Rálépek óvatosan, előbb csak a szélére, majd a botra támaszkodva eljutok a tó közepéig. Terpeszállásba helyezkedem, ahogyan Bélukától láttam, s a bottal megtolom magam. Pont úgy történik minden, ahogy lennie kell. A jégtábla úszik, és én rajta utazom. Ha lassulna, vagy meg akarna állni, a botot csak a fenék iszapjába nyomom, vagy akár egy szomszédos jégtábla szélébe döföm, s ebben az esetben irányt is tudok változtatni. Nahát, ez csodálatos! Annyira örülök, hogy megfordulok magam körül: látja-e valaki? De senki olyan nem jár a közelben, akivel megoszthatnám ezt a nagyszerű élményt, ezért elhatározom, hogy kivezetem tutajomat a partra, és a frissen szerzett örömhöz keresek valami alkalmas társat. Csakhogy most nagyobb lendülettel igyekszem a part felé, s nem veszem észre, hogy járművem egy vízből kiálló bádogvödör roncsának ütközik. A hirtelen jött megállás megingat, de talpon maradok, ellenben az ütődés helyétől elindul, s végigszalad jégtáblámon egy repedés, amitől az szépen kettéválik. Egyik lábam egyik felén, másik a másikon, de testem deréktól fölfelé már nem osztható, ezért választanom kell. Ösztönösen a part felé esőre lépek, ám súlyom alatt a jég imbolyogni kezd, s én máris a vízben találok magamat. Nem merülök el teljesen, nagyjából mellkasomig ér a víz, s megpróbálok a part felé menekülni, de egyik csizmám beleragad az iszapba, és sehogyan sem tudom kihúzni. A lábam ugyan szabadulna, de csizmám nélkül? Arról szó sem lehet, az apám által összekalapált drága kis lábbelim nem veszhet oda. Toporgok hát egy darabig, míg jobb lábammal egy felszín alatti szilárdabb felületet találok, súlyomat arra helyezem, s egy cuppanással megszabadulok az iszap fogságából. Ráhasalok az előttem álló

jégre, hogy azon kúszva próbálkozzam, de letörök alattam, s már újból a jeges vízben vagyok. Szívem nagy iramban kalapál, már minden tagom remeg, lábam szárában a hidegtől erős fájdalmat érzek. Felegyenesedek, a botomat elszántan magam elé szúrom és elkeseredett mozdulattal nézek körbe. S akkor látom, hogy nem kell már itt kihúlnóm, mert sietős léptekkel tart felém Guliver, aki nem is utcabeli, de ismerős nagyfiú, aki szokott jární errefelé. – Lacika! – kiáltja – Lacika! Nyújtsd ide a botot! Én boldogan engedelmeskedem, s ő, hogy elérhesse, nagy, gumicsizmás lábával bejön a fél lábszárig érő vízbe, aztán megragadja a végét. – Szorítsd erősen, és gyere kifelé! – hallom az újabb utasítást. Úgy teszek, ahogy mondja, lépek néhányat, s már kint vagyok a parton. Guliver látja, hogy ezzel még nem ért véget a mentésem, még tennie kell értem valamit, ezért elkapja a karom, s rohan velem a házunk felé. Odaérve csak betolja az ajtót, átsegít a küszöbön, s megy máris a dolgára.

Látásom nem rendítette meg különösebben Nagymamát. Rájött azonnal, hogy mi történhetett velem, de azért a két kezét szokása szerint összecsapta. – Ejnye, te fíjú, hát te sose csinálsz jót? Na, gyere, hadd szedjem le rullad a vizes culát. Közben Nagyapa is bejött a házba, de tájékozódni sem érkezett a történekről, kapta a parancsot máris: – Öregem, éleszd fel a tüzet, hadd legyen jó meleg, és készítsd elő a lavort, ezt meg is kell fürösztteni. Ehin van ni, a két lába csupa pocsolya. Még szerencse, hogy van meleg víz a spóron.

S amikor túl voltam a fürösztésen is, szárazat adott rám, lefektetett a Nagyapa helyére, s jól betakargatott. Hangom sem volt szinte, úgy feküdtem ott összegömbölyödve, de Nagymama hamarosan észrevette, hogy fogaim erősen vacognak. – Nehogy lázas legyél itt nekem, te! – szólt parancsolólag, mégis szeretettel, s kezét homlokomra téve a heverő szélére ült. Gyanús lehettem neki, mert fekhelyemtől a tűzhelyhez lépett és vizet tett fel forni. Amikor a víz zubogni kezdett, szárított hársfavirágot keresett elő a kredencből, s beledobta. Az elkészült teát, hogy mielőbb ihassam, egyik bögréből a másikba töltögetve hűtötte, fújta, s mikor már inni tudtam, inkább csak magát nyugtatva mormolta: – Hazajön nemsokára az anyja, oszt megméri a lázát, nehogy még valami baja tanáljon lenni.

A varrógép, mert a munkával folytonos lemaradásban volt, hamarosan újból zörögni kezdett, s meg-megszakadó monoton hangja egykettőre elalattatott. Nem tudom, mennyit alhattam, ellenben arra ébredtem, hogy csurom víz a tarkóm és homlokom, két lábam szára meg erősen hasogat. Hallgattam róla, gondoltam, elmúlik, de nem szűnt akkor sem, amikor anyu-

kám, akit már útközben elkaphatott kudarcos tutajozásom híre, nagy rémülten hazajött, s fejét fogva egyenest felém tartott. – Istenem, hát így legyen az ember nyugodtan? – tette panaszba síró hangon, és szidás helyett, ami ellen egyébként egy szavam sem lehetett volna, lehajolt hozzám és megcsókolta a homlokom. – Mellette vót a drága jó Atyánk, az vezette haza – vigasztalta volna Nagymama a menyét, de ő, mintha meg sem halotta volna, csak velem törődött. – Nem fáj semmid? – kérdezte egészen közel hajolva, s én azonnal panaszba tettem, hogy a lábam fáj nagyon, s előhúztam a takaró alól, hogy megmutassam neki a láthatatlan fájdalmat. – Csak nem rehomás lettél tán? – szólalt meg Nagyapa a spór előtti sámedlin. – Az még korai lenne. De Nagymama is odafordul erre, ő nem hitetlenkedik egy percig se. Azt javasolja, hogy meg kell csak melegíteni, akkor elmúlik. S már megy is a tűzhely sütője felé, kiszedi onnan a száradni berakott fadarabokat, aztán előbb egy hokedlit, majd szorosán mögé egy háttámlás széket helyez el, azokon készít nekem helyet, s lábaimat rongyokba bugyolálva a blóderbe terelgeti. – E’ nem butaság – helyesli Nagyapa. – Amikor ’47-be’ – rendes hideg ősz vót már – egy szekerderék csöves máléval jöttem hazafele Bökénybül, a Tisza már rendesen megnőtt, de a komp azér’ még járt. Oszt’ a szekerral ráhajtottam, mer’ ugyi, csak haza kellett jönni valahogy. De a közepe felé már olyan erős vót az ár, hogy a komp kötelét elszakította, a szeker meg lovastul be a vízbe. De akkor már én is nyakig vótam, oszt’ ha nem akasztom le a hámfáru az istrángot, a két lú is megyen a szeker után. Így oszt’ a lovak kiúsztak a partra, meg én is szerencsésen beléjük kapaszkodva. De azt hittem akkor, belepusztulok, mire hazaérek, úgy reszkettem. Na, hát éngem is pont így kúrált akkor anyátok, az én lábomat is a blóder hozta rendbe.

Amikor az áldott meleg átjárta testem és az én két pipaszár lábam kezdte magát jobban érezni a sütőben, mintha elvágták volna, úgy múlt el a hívatlan fájdalom. Eszembe jutott, hogy talán valóban hálálkodnom kellene a drága jó Atyánknak, aki Nagymama szerint hazavezérelt. Tudok én már imádkozni rendesen, de valahogy bizonytalan vagyok, mert sem a Miatyánk, sem pedig az Én Istenem, jó Istenem nem pászol az én esetemhez. Úgy meg azért mégsem kezdek, hogy „Én Guliverem, jó Guliverem.” Pedig... talán így kellett volna, mert annak az árva fiúnak későbbi életében nagyon szerencsétlen sors jutott.

***

A jó a tavaszi szél nemcsak vizet tud árasztani, de szemlátomást szárítja a sarat is. Egyelőre még lágy a kevésbé járt földutak felszíne, a lépés még nyomot hagy a fekete földdel keveredő agyagban, de nem kívánt nehezék már alig tapad a lábbelihez. Ezt már a mezítlábas gyerekek is élvezik, mert jó a szikkadó, egyre melegebb nyomdékban lépegetni, jó szórakozás gyúrni a nyers agyagot. A fiúk kisebb kupacokban guggolva markolásszák és formálják homorú lapótyává az agyaggombócokat, aztán belekötnek, és „Hú-bele-Balázs!” kiáltással földhöz csapják. Az alászorult levegő tompa pukkanással szakítja át az agyaglepényt, s ez akkora öröm, hogy az unalomig ismételni kell. Mások jókora mogyoróvesszőt vágna, a végére tyúktojásnyi agyagdarábot gyúrnak, magasra emelve meglóbálják, majd jót suhantanak vele a levegőbe. A botvégről lerepülő agyagtojás bűgő hanggal száll oly gyorsan és oly messze, hogy odáig közel sem lehet elhajítani. Ha házfalat, sürgönyfát vagy deszkakerítést talál, szétlapulva ott marad a becsapódás helyén.

Az asszonyok előszedik a meszesvödröt és a meszelőt, fehérre varázsolják a füsttől szürke konyhát, felfrissítik a ház elejét, aztán agyagot áztatnak, lóganét szedegetnek, ahol szükséges, megtapasztják a konyha földjét, majd miután megszikkadt, hígra áztatott lóganés agyaggal simára mázolja az egészet. Ha megszárad rendesen, olyan lesz az, mint a zománc. Az ilyet élvezet söpörni. Igaz, a lógané émelyítő szaga legalább egy hétig terjeng még a házban, de aztán kiszárad és lassan el is felejtjük. A mi házunkban nem volt szokásban a meszelés. Nálunk, ha már egyszer tanult festő volt a családban, Pista bátyám végezte el a két lakóhelyiség festését, ha eljött az ideje. A hengert, mielőtt a falra vitte volna, mindig megjáratta a középre húzott kredenc hátlapján, hogy Nagymama jóváhagyhassa. A házföld tapasztása és mázolása viszont, mert Nagymamának már nehezére esett a négykézláb végzett munka, az anyukám dolga volt, ennél fogva a friss lótrágya begyűjtése az én feladatom lett. Eleinte még óvakodva, fejemet is elfordítva nyújtottam kezem a melegen elpotyogtatott lócitromok felé, de épp eleget hallottam a ló tisztaságáról ahhoz, hogy könnyen legyűrjem azt a kis velem született undort. De hát mi ez Jézus szenvedéséhez képest, akinek fájdalmaira a harangok is elnémultak?

Híre kel hamarosan, hogy Jakabék kis kecskét vágna az ünnepre. Megtöltik, ahogy dukál, majd kemencében sütik ki, mert ők így szeretik, így szokták. Előbb azonban Rozmán Palit, a csordapásztort kell megfogadni,

aki egy kis kecsketejért, szalonáért gondolkodás nélkül elvállalja a hóhércmunkát. Véletlenül ismét ott kíváncsiskodom a Jankóék háza előtt, amikor Pali két csizmás lába közé szorítja a szegény kis állatot. Száját erős kezével összefogja, hogy ne hallja keserves sírását, fejét felhúzza a térde fölé, hogy a nyak jó feszes legyen, aztán a csizmaszárból előkapott kést, mintha csak hegedűvonó lenne, járni kezdi. Az életlen szerszám nehezen vágja át a finom szőrrel borított nyakbőrt, de az acél kitarító, az ember kegyetlen, s végül úgyis kibuggyan, majd sugárban spriccel szét a vér. Mire észbe kapnék, hogy elforduljak, már késő. Szemem elsötétül, lábaimból az erő elinal, összecsuclok. Hogy hazavittek, vagy értem jött valaki, nem tudom, de ismét a Nagyapa sezlonján ébredek.

Nálunk csak töltött tyúk készül húsvétra, nekünk az is elegendő, de férfiségítés nélkül ez sem megy. Miután nagyanyám behozta a megkopasztott, kíméletesen kibelezett tyúkot, nagyapám szólítja: – Na, öregem, jöhetsz azzal a szerszámmal. Jön is az engedelmesen, pipájából kiszedi a szárat, egyszer-kétszer átfújja, s átadja nagyanyámnak, aki egyik végét a nyakbőr alá helyezi, majd cérnával körbetekeri, hogy megszoruljon rajta. Most Nagyapa következik, hisz az ő szerszáma, neki illik a szájába venni. Fújja is az, amennyire teheti, nem erőlteti meg túlzottan öreg tüdejét, Nagymama meg tartja a tyúkot és igazgatja a bőrt felszaggató levegő útját. Fel is válik az szépen, a mellrészen és a szárnyak tövénél, ameddig csak lehet, de van a tyúknak egy másik vége is, úgyhogy most ott is munkába állhat a pipaszár. A töltelék anyám készíti hozzá, a többi már az ő dolga, Nagymama pedig egy közepes dagasztóteknőbe a kalácsnak szitálja a lisztet. De ebben a pillanatban nyílik az ajtó. – Aggyon Isten! – hallom Boriska néni ismerős hangját. Nagyapám helytel kinnálná sógorasszonyát, de minden szék el van foglalva valamivel, így a félig vetett ágy szélére ülteti.

– Na, hallották, mi történt? – tér mindjárt a tárgyra a szomszédasszony.

– Ugyan, mi? – veti fel a fejét Nagymama.

– Hát, asszonyák, a hídnál leszakadt valami nagy vas, oszt’ az Endre sógorára, Pósára ráesett, oszt’ összetörte a két lábát, meg a csipejít. Mán el is vitték, de nem Szőlősrre, hanem Beregszászba, úgy mondták, Linner doktorhoz, mer’ annak, asszonyák, senki sincs elibe.

– Jaj, Istenem, Istenem, hát sose hallani jót – fogadja sajnálkozva a rossz hírt Nagymama. – Hogy örültek, amikor felvették a hírdépítéshez, oszt’ ehin van ni. Várhatják most már, míg rendbe jönnek a csontjai, ugyi, ú se fiatal már. Osztán meg ott van családja is, azokkal mi lesz?

– Ott az unokaöcsém, Endre. – szólal meg Nagyapa – Egy házba laknak, vagy nem? Az majd gondoskodik felőlük.

Ezzel csend lett, de ki ne tudná, hogy Boriska néni úgysem bírja sokáig szó nélkül? Fél szemem azért rajta tartom, s ha szükséges, akkor kitalálok valamit. Most éppen, magam elé bámulva fütyörészni kezdtem. Na, ha eddig azon gondolkozott, hogy mivel köthetne belém, most magamtól adtam neki ötletet, s ha már így esett, rám szólt:

– Hagy abba azonnal a fütyölést, hát nem látod, hogy a kotló az asztal alatt ül? Hát azt akarod, hogy a kiscsirke belefúljon a tojásba? Hanem itt van mingyár’ a húsvét, inkább azt mondd meg, hogy tanultál már valami szép verset?

Azt tudom, hogy a húsvét és a vers együtt járnak, mondtam én már tavaly is verset, ezért aztán bölintok a fejemmel, és utána mindjárt elfordulok, nehogy eszébe jusson elmondani velem. Meg aztán... Mit jelent az, hogy „Én kis múzsa, gyenge rózsa.” Ennek sehogy sem tudok értelmet adni, de hát mit csináljak, ha egyszer anyu sem magyarázta el, amikor tanította velem? De szerencsére most megszólal helyettem Nagyapa.

– Régebben a nagyobb legények, mikor már megittak egy kis bort, előszedtek valami csúnya verset, oszt’ azzal locsolkodtak. „Rövid a gubám, fázik a pucám, adjatok hímet, hadd menjek tovább.” Mer, ugyi, siettek, minden jányos házba el akartak érni. Mára már nem sietnek. Amék meg már udvarol is, marad még jó ideig, ha a jány is úgy akarja. Mára már így megyen – zárta le röviden a témát Nagyapa, s felállt a kisszékről, indult az istálló felé. Felpattantam erre én is, hogy mellette legyenek inkább, mint a házban, ahol úgysem történik semmi érdekes.

Az istállóajtó ilyenkor már nyitva áll. Meleg is van, meg aztán hadd járjanak a fecskék kedvükre, ha már egyszer rendbe hozták a régi fészket. Nagyapa a tehén körül foglalja el magát, én meg más elfoglaltság híján a diófán ülő vadgalambot hallgatom. „Cu-kurr-tu, cu-kurr-tu” – próbálgatom magam is a gerlehangot, amikor Nagyapa fejemre teszi kezét, s hozám hajolva halkán megszólal:

– Lehet, fiam, hogy neked azt fújja, mer tán most is a cukorkán jár az eszed, de megmondjam, hogy mit mond igazából? Azt, panaszolja, hogy „Meg-öl-ték, meg-öl-ték.”

– Kit ölte meg? – kérdem riadt tekintettel, mert én a felnőtteknek szinte minden szavát komolyan veszem.

– Hát te nem tudod? Krisztus urunkat ölték meg nagypénteken. Ma pont nagypéntek van, azért kiabál a gerlice.

Kissé elgondolkodom, vagyis azon igyekszem inkább, hogy a frissen tanult madárbeszédet a gerlice szájába adjam, az ő hangjával egyeztessenem. „Cu-kurr-tu, meg-öl-ték, cu-kurr-tu, meg-öl-ték!” Nagyapa bólogat, majd azt kérdezi:

– A kisbornyúra nem is vagy kíváncsi? Már elmúlt két hetes.

Hát persze, a kisborjú. Már hogyan nézném meg? Csak az nem tetszik nekem az egészben, hogy amikor még csak vártuk, a születéséről Nagyapa össze-vissza beszélt. Előbb azt mondta, hogy a tehén köhögni kezd, és akkor kijön a száján. Láthatta rajtam, hogy ezt képtelenségnek tartom, ezért módosított a történeten, de az meg végképp elképzelhetetlen, hogy a tehén csak úgy kikakálja az utódját. De lehet, hogy ebben mégis van valami? Aztán úgy alakult, hogy végignézhettem az ellést az elejétől a végéig, és senki sem mondta, hogy ne látatlankodjak ott. Nagyokat nyögött, erőlködött a Mancsi, Nagyapa meg, mintha el akarnák vinni tőle, húzta belőle két kézzel a borjút. Nem is tudom, hogy tudta megfogni, mikor csupa nyálka volt és vér. Nem erre számítottam, s hogy élvezetet nem találtam benne, az semmi ahhoz képest, amennyire környékezett a hányás. De az anyja nem undorodott, hanem tisztára nyalta kis borzderes üszőborját. Ettől kezdve már az én szememben is szép lett, mindjárt talpra állt, és nekem kedvem támadt megsimogatni. Megsimogatom most is, Nagyapa azt mondja, Tündér lesz a neve, de hát ez egy olyan életrevaló kis tündér, hogy mindjárt bekapja a kezemet.

No, ha egyszer olyan életrevaló, hadd érezze meg egy kicsit a szabadságot, hadd ismerkedjen a világgal, hadd járjon egyet ebben a szép időben az udvaron. Ezt gondolhatta Nagyapa, amikor eloldotta a kisborjú kötelét. Az a kis buta nem szívesen mozdult az anyja mellől, finoman a fenekére kellett paskolni, hogy méltóztassék kitenni lábait az ólból. De talán neki van igaza, hadd mozogjon egyet a Mancsi is. Ő aztán egy csöppet sem kérte magát. Amint lekerült nyakáról a lánc, máris fordult magától, s egy rövid, köszönetfélét bődülve ballagott borja után. A kis Tündér épp a tyúkok között híreskedett, amikor anyja átlépte az istálló küszöbét, s látására vidám táncba kezdett. Térdeit megroggyantotta, hátsóját felemelte, pattogott jobbra is, balra is, aztán csak előre a lépcső előtt heverésző Princ kutya felé. Odaérve megállt előtte, majd fejét leszegezve döfködte előtte a levegőt, talán ezzel jelezve, hogy vele szemben mindenképpen jogot tart az elsőbbségre.

Borja jókedvét látva a tehén is gondolhatott egy bolondosat, mert egyszer-kétszer körbekocogta az udvart, majd cikázott egyet, aztán csak felhánnya a farát és olyan táncba kezdett, hogy a tyúkok ész nélkül menekültek előle. Nagyapa már engem féltett, ezért betolt a fás szénbe, hogy bajom ne

essék, de arra talán nem gondolt, hogy féktelen kedvű tehénnel is történhet valami. És tessék! Rádobbantott az eperfa alatti meszesgödör ócska deszka-fedelére, az meg nagy recsegéssel beszakadt alatta, s a szegény Mancinak már csak a feje látszott ki a gödörből. Két lábra állt azonnal a szerencsétlen, s míg mellső lábaival a gödör peremét fogta, a hátsókkal rugaszkodni próbált, de hiába, mert minduntalan visszaesett. A nagy zajra kiszaladtak az asszonyok, Nagymama a fejét fogta, Nagyapa meg... Hiába próbált segítségére lenni a vézna kis öreg, kedves jószága egyre erőtlenebbül kapálta a gödör peremét, végül teljesen belerogyott, és csak a hab jött a száján. Átsietett a hírre Balla Zsiga és Fábián Endre is, de talpra állítani már nem tudták. Nézték egy darabig, hogy mit tehetnének, majd Endre megszólalt, de inkább némult volna meg abban a percben, mert ami kijött a száján, az egy hatalmas kés volt a nagyapám mellébe. – Én azt mondom magának, tata, hogy ez a tehen megszakadt, ezt már vihetik a vágóhídra. Nagyapa felnyögött, eltámolygott a szemben álló kerítéságasig, ráborult, mintha csak az anyja vállára, és egész testében rázkódni kezdett. Sírni nem hallottam, mert szinte ezzel egy időben megszólalt a suszteráj munka végét jelző kürtje.

Befutott hát nemsokára apám, aztán úgy szürkület tájt a nagy stráfszer is két idegennel. Azt még jól hallottam, hogy élve nem tudnák se feltenni, se szállítani, ezért helyben kell végezni vele, de ezt már nem kellett végignéznem. A leszálló sötét ellen villanyt kapcsoltunk, de a konyha elcsendesedett, s a korábbi meghitt hangulatot már a vágódeszkán illatozó kalács sem tudta visszahozni.

Az este korán ágyba kerültem, de az álomnak az én ügyemnél sokkalta sürgősebb dolga akadhatott. Képzelvegtem kedvemre, és felidézhettem újra a napi eseményeket, ott kavargott körülöttem az egész világ. Mindebből, azt hiszem mégis, a vadgalamb nagypénteki szava volt az, amely meghatározta az egész napot, és addig búgott a fülemben, míg végül jótékony álomba zsongatott.

ÉN MAGÁT

*Mondtam százszor
Hogy hagyjon el
Hiába beszéltem
Mintha közöm sem volna hozzá
Ékszert és virágot hoz nekem
Mintha jó feleség volnék
De nem vagyok
Tudja ezt maga és én is tudom
Ebben sem vagyok jó
És semmi másban
És végig sem hallgatom
Szerelmét a nyakamba lihegi mint a kötelet
Nem érti hogy úgy sem tehetek mást
Ezért szeretni kényszerít
Épp olyan őrülség mint mi vagyunk
Most gondolhat felőlem bármi rosszat
De akár szerethet engem tovább
Mondtam már hogy hagyjon el vagy
Kössön fel engem
Vagy kösse fel magát*

ÜVEGGOLYÓ

*Néha ügyetlen vagyok
Nem tartalak eléggé és elejtelek
Mint az üveggolyót elgurulsz
Úgy hiszem az ágy alatt lehetsz vagy a szekrény mögött
De lehet hogy beszorultál
Két padlódeszka közé
Ilyenkor eltűnsz
Én hetekig kereslek
Nem tudom olyankor mit eszel vagy mit iszol
Biztosan ott is valakivel ágyba bújsz
Meg kellene értened
Hogy mindig megkereslek
Várj csak idő kell míg lehajolok*

SZERETEM

*szeretem, ahogy
nyárba csap át
szemedben a
reggel. szeretem
a bús őszben
minden árnyékodat.*

*szeretem, ahogy
megszelídíted
szívemben a telet,
ahogy a tavasznak
énekelsz, nagyon
szeretem.*

KETTŐS-MAGÁNY

*szorított a ruhám,
hát kifűzted rajtam,
masnira kötötted
ezüst hajamban.*

*lassúztunk a polcon,
mint minden pénteken,
elbotlottál egy könyvben
és zuhantál velem.*

*játszottál nekem
csendet, színeket
kettős-magányának
nevezted a rímeiket.*

*majd néztük egymást,
megszámoltad hajszálaimat,
s én felfestettelek az égre
megörökítve magamat.*

MIÉRT NEM?!

*miért nem születtem
madárnak, égbolt
ölelné szárnyaim.*

*miért nem születtem
tengernek, ezer
világ ébredne bennem.*

*miért nem születtem
vadvirágnak, indián-nyár
fodrozná szirmaim.*

*miért nem születtem
háznak, én lennék
az otthonod.*

SZÁRNYPRÓBA

Nagy Tamás 1996. október 10-én született Beregszászban. Tanulmányait 2002-ben kezdte a Beregszászi 3. Számú Zrínyi Ilona Középiskolában. 2013-ban érettségizett, majd ugyanebben az évben felvételt nyert a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol nyelv és irodalom szakára. Középiskolai tanulmányai során részt vett a KMPSZ által szervezett helyesírási és irodalmi vetélkedőkön, ahol dobogós helyezéseket ért el. Tagja a Kovács Vilmos Irodalmi Társaságnak.

*egy feneketlen
szombaton*

*a táncoló virágcserepek közt
ma is megpihen a rezignáció
senki sem kérdezte a vágyakat
a holdszomorító kötelességek
csak úgy jöttek
némán ülök a téboly-kék érzéseimen
kárba ment nap
pedig hegyeket másztam volna
talán te és a valódi prioritások
ezért maradtatok otthon
a szabad hétvégék is
vérpiros ikszeket húztak
pokolra képzelem a felelősöket
aztán lenyugszom
tükrét nézem mosolyodnak
amíg ittasan pihenek
egy feneketlen szombaton
az illúzióim mellett*

FORGALOM NÉLKÜL

*A szívem sarki kisboltja
gyakran szünetel. Hiánycikk a boldogság.*

*Kulcsra zártam az ajtót, és ha résnyi
visszavágyás tölt el, ahogy gondolattöredékek
egy platánfa árnyéka alatt nyáron;*

*ha maradt még hely, nem sok,
egy egérútnyi, hogy emléked besurranjon:
akkor megvendégelem, mint a messziről jöttet.*

*Nem is sejtjed: elnyúttan,
de emlékedhez tapadok,
az időt hibáztatni...*

KÉNYSZER- GONDOLATOK

*Egyszerű mondatokba bújok:
nem kellene.*

*Belebetegszem.
A szükség egyszerűsít,
én vágyakozok.*

*Szeretni, nem sok ez.
Mégis nélkülözők,
a talán és mégse határán,
egyedül.*

C'EST LA VIE

*kifordultak magukból az axiómák
időre áhítózik
de a rohanás rabjává tett
egy kvantumugrással*

*a világ rendje szerint
kerestem én is a racionalitást
csak háborgó tétlenséget
és unott panaszkodást találtam*

*mással kell kalmárkodnom
mert az úton
minden apró káosz
arra vár hogy élvezzem*

VASI FERENC ZOLTÁN

SÁPKÓR

*Aládóltél a földnek,
a nehéz csönd pajzsod lett.
Hisz oly védtelen voltál,
s most már a temetőkert megtart.*

*Jóságot áldoznék jóságodnak!
Honnan emlékeznél rá? -
hogy a sírgödörbe
utánad ugrottam...*

*Mindig tágas szíved helyét
beültettem árvácskákkal,
vesszőfutás az életem,
s száműzötten fájok magam!*

Örök imád a csend.

*Már fáraszt engem is az éter.
Ropog a fejem. Nagy a hiány.
Apám se már! A ház odalett.*

*Zöld cseresznye egyke fiam.
Ha megérik, talán én is!
Éhes a föld! Mély a gyomra.
Megérek tán halálomra!*

MOST MÉG ALSZOM!

*Mellkasokba nyitogat ajtókat halkan,
a szív folyója bárkát hordoz: álmot! –
mi alámos erdőt, partot, halált most,
szándékában állt temetőket sírni elő!
Magányának fejfát, holdat kiáltásnak,
hogy: volt, lesz, nincs! Az ének sodra
talán magához vonja révedt tekinteteink.*

CSORDÁS LÁSZLÓ

EMLÉKÍRÁS ÉS REGÉNYSZERŰSÉG¹

(MANDRIK ERZSÉBET SZÖVEGEINEK OLVASÁSMÓDJA)

A kárpátaljai magyar irodalomban sokak által elfogadott és viszonylag széles körben idézett, a helyi kánon kijelölésével íródott *Készülődés* című irodalomtörténeti esszéjében S. Benedek András a szépirodalomnak az írásbeliség fogalmával való felcserélhetősége mellett érvel, mivel – véleménye szerint – „tudatosítanunk kell önmagunkban és olvasóink számára, hogy a kisebbségi irodalom nem feltétlenül és talán nem elsősorban szépirodalom. [...] Ezért beszélünk gyakran irodalom helyett írásbeliségről, amelynek határai a befogadó igényéhez idomulnak.”² Az idézett gondolatmenet rendkívül vitatható, ezt igyekszem érzékeltetni a következő oldalakon.

Mandrik Erzsébet két emlékirata (*A pokol bugyraiban* és *A pokol tornácain*) nyilvánvalóan része a regionális írásbeliségnek. Az viszont korántsem egyértelmű, hogy ezáltal részévé válik-e a helyi szépirodalmi kánonnak is. A magyar irodalomtörténet-írásban ismerünk ugyan példákat az effajta átmenetiségre, hiszen bár az emlékirók „nem szépirói szándékkal, irodalmi ambícióval készítették műveiket, ennek ellenére a 20. században több szerző műve szépirodalomként kanonizálódott”.³ Hasonló olvasásmódot villant fel egyik esszéjében Jaques Derrida is: „Ha vissza kellene vonulnom egy szigetre, kétségkívül történelmi könyveket és emlékiratokat vinnék magammal, és ezeket a magam módján olvasnám, talán hogy irodalmat csináljak belőlük, legalábbis nem megfordítva, és ez igaz volna más könyvekre is (művészet, filozófia, vallás, humán- vagy természettudományok, jog stb.). De ha, anélkül hogy szeretném az irodalmat általában és önmagáért, szeretek benne valamit, ami egyáltalán nem redukálódik holmi esztétikai minőségre, a forma élvezetének valamilyen forrására, akkor ez *a titok helyett van*. Egy abszolút titok helyett. A szenvedés van ott.”⁴ Ehhez kapcsolódik még, hogy az emlékirás kétségtelenül több szempontból rokona a regényírásnak.⁵ Miután pedig a posztmodern végletesen kitágította és viszonylagosította a regény műfaji határait, valóban könnyen érvelhetünk

amellett, hogy ma leginkább a befogadó értékszemléletén, a szöveggel szemben támasztott elvárásain, hagyományszemléletén múlik, hogy egy elbeszélő szöveget valaki szépirodalommal, jelesül regénnyé olvas-e vagy sem.

A rendszerváltást követően Kárpátalján megnőtt az igény a múlttal való szembenézésre, az előző rendszerben történt bűnök ábrázolására akár a szépirodalom, akár az alapvetően nem fikciós jellegű szövegek eszközeivel. A szépirodalmi alkotások közül messze kiemelkedik Nagy Zoltán Mihály kisregénye, *A sátán fattya*. De ez az igény hozta létre az önéletírás és memoár olyan műveit, mint Dr. Ortutay Elemér: „... *holnap is felkel a nap*”, Bendász Sándor: *Öt év a szögesdrót mögött: egy kárpátaljai pap a Gulag munkatáboráiban*, Mészáros Sándorné: *Elrabolt éveim a Gulagon* stb., melyek forrásértékűnek számítanak a malenkij robot kutatói körében. Ezek a szövegek a kommunikatív emlékezetben továbbélő tapasztalatokat közvetítették a radikálisan megváltozott körülmények között újjáépülő kulturális emlékezet felé. Ebbe a sorba tartozik tematikailag Mandrik Erzsébet mindkét emlékirata, melyek így műfajilag köztes helyet foglalnak el a regényes önéletírás (például Györke Zoltán: *Határsáv*, Cseh Sándor *Akácfa alatt*), valamint a naiv elbeszélés határait átlépő visszaemlékezés-regény (Vári Fábrián László: *Tábori posta*, *Szovjet mundérban Poroszföldön*, illetve az eddig publikált részletek alapján ilyen a *Vásártér* is) között. Ehhez a műfaji átmenetiséghez sorolhatók, és így szintén sajátos értelmezői kihívást jelentenek Balla László öngazoló és önfelmentő narratívát működtető szövegei, mégpedig *A végtelenben találkoznak* című regényfolyam részei, illetve memoárja, a *Szegény ember vízzel főz*.

Mandrik Erzsébet első emlékiratát *A pokol bugyraiban* címmel 1994-ben fejezte be, de csak 1996-ban jelent meg könyvformában. Az alaptörténet nagy vonalakban a következő: 1946. február 6-án egy orosz határőr-tiszt téved a Mandrik-birtokra. A gazdától pálinkát követel. Mikor a tiszt a kelletnél jobban lerészegedik, a gazda kimegy a házból, mert fél, hogy a végén még összeveszés lesz az italozásból. Így viszont az orosz tiszt a még tizenötödik életévét sem betöltő Böske⁶ társaságában marad. A részeg határőr kap az alkalmon: Böskét leteperi, majd megerőszojja. A lány – mielőtt elájult volna – még kiált néhányat, amit meghall az apa, aki ennek hatására ront be a házba, majd dühében pusztá kézzel veri agyon a tisztet. Böske öccse segít eltüntetni a holttestet, végül az apa – tartva a súlyos büntetéstől – menekülőre fogja, a román határ felé veszi az irányt, a gyerekek sosem látják őt újra. Ekkor kezdődik a család hanyattatása. Mivel a

gyilkosság után kiérkező és razziázó katonák az apát nem találják sehol, a fiatal és törekeny Böskére hártják át a büntetést. Erről a szöveg így tudósít: „Évek múltán, amikor már értettem és beszéltem oroszul, megtaláltam: az USZSZK Büntető Törvénykönyvének 54. paragrafusa és az SZSZKSZ Büntető Törvénykönyve 58. paragrafusa alapján állam- és népellenes tevékenységért ítélték el öt évi szigorított börtönre, öt évi kényszermunkára és életfogytiglani száműzetésre”.⁷ Böske megjár több börtönt, látgert, még Szibériába is elkerül, mielőtt szabadul egy lengyel katonaorvostól született gyermekével. Mikor hazaérkezik, a nincstelenség vár rá: a Mandrik-család minden birtokát elvették a szovjetek.

Ha az emlékirás műfaji tapasztalatából indulunk ki, megkerülhetetlen a szerzőség kérdése, hiszen alapvető feladat az értelmező számára, hogy meghatározza: ki, milyen pozícióból emlékezik és írja le az adott történetet. A *pokol bugyraiban* bevezető sorait jegyző Balogh Irén hangsúlyozza, hogy: „Ez a vallomás, amelyben nyilvánosságra hozza tragikus sorsát – majdnem ötven esztendő múltán szakadt ki belőle”.⁸ Az elbeszélő nézőpontja retrospektív: a megírás pillanatából tekint vissza a múlt eseményeire, így mond el egy egyenesvonalú, célirányos történetet a megszületéstől egészen a jelen sorok megírásáig. Sehol nem merül fel kétség a szerző-elbeszélő identitásával kapcsolatban.

Nem így a narratopoétikailag sokkal több kérdést felvető második kötetben. A *pokol tornácain* három fejezetéből az első kettő végére (*I. Édesapám élettörténete, II. A papó ítélete*) a Mandrik Böske név kerül, míg az utolsó fejezet (*III. Édesanyám életének története*) a Böske néni aláírással van ellátva. Ezzel szemben a három szöveget egy könyvvé összefogó borítón a Mandrik Erzsébet név szerepel. A szövegrészek végére odahelyezett (változó) aláírássok bizonyos szinten már eleve meghatározzák az elbeszélői pozíciót, valamint az olvasóhoz való viszonyt. Az Erzsébet keresztnév becézett alakváltozata, a Böske arra utal, hogy a szövegek narrátora és (alá)írója szokatlanul közel engedi magához az olvasót, bízva a jóindulatú, együttérző történetbefogadásban és –értelmezésben (hiszen Böskének a családtagok, az ismerősök nevezték a szerzőt). Az utolsó fejezet végén található Böske néni szignó viszont távolodást is sejtet az előbbi közvetlenségtől. Ebből következik, hogy a könyvet szerzőként jegyző Mandrik Erzsébet nem problémamentesen azonos önmagával, hanem a szövegben megjelenő és megszólaló Mandrik Böske és Böske néni identitáskonstrukciójából épül fel. Míg előbbi önmegnevezés csupán a narrátor és az olvasó egyfajta baráti, a jóindulat hermeneutikájában

bízó közelségét jelzi, addig a későbbi szövegrésznél jelenlévő aláírásnál a vezetőknév elhagyása és a „néni” megszólítás betoldása még közelebb, családi kapcsolatot feltételez, de már hangsúlyozva a narrátor és az olvasó közötti kor- és tapasztalati különbséget is.

Kétségtelen, a második kötet családörténeti elbeszélésként is olvasható, és mint ilyen, három történetet tár elénk: az édesapa és az édesanya történetét – melyek egyben élettörténetek is –, valamint a nagyapa (illetve a nagymama) életének egy meghatározó epizódját. „Ahhoz hasonló tragédia, mint a mi családunkban, sem azelőtt, sem azóta nem történt Kárpátalján”⁹ – támasztja alá a hiperbola alakzatával élve visszaemlékezése létjogosultságát az elbeszélő. A történetek centrumában az adott fejezet címében kiemelt szereplő mellett a narrátor is jelen van, ami egy célelvű ideológiai konstrukcióval magyarázható: valamennyi szerencsétlenség, amely a Mandrik-famíliával történt, egyenesen vezet Böske tragédiájához és az egykor Visk környékén mélyen tisztelt, összetartó család széteséséhez. Természetesen más-más hangsúllyal, hiszen Böske édesanyja például előbb hunyt el, mintsem a megerősző szakolás traumája és a meghurcoltatás megtörtént volna.

Az Édesapám élettörténete a születéstől a halálig követi a megtett életutat. A narrátor pozíciója és szerepe változó. Azokban az epizódokban, melyekről későbbi születése folytán nem lehet személyes tapasztalata, következetesen háttérben marad. Helyette a családi legendáriumból származó részeket meséli el, úgy, hogy sajátos nézőpontja egy ideig nem befolyásolja túlzottan az önfeledt és sokszor naivnak tekinthető történetmondást. Sokáig csupán a birtokos személyjeles alak használata („édesapám”), illetve néhány kiszólás¹⁰ jelzi a narrátor jelenlétét. Eleinte teljes mértékben a függő beszéd érvényesül, itt-ott szó szerinti idézetekkel megszakítva az elbeszélést.

A szövegben Jóskaéként felbukkanó fiú, aki az idő múlásával a férfi, a férj, majd az apa szerepében is megjelenik, egy erdészcsaládban születik Viskén, majd nem sokkal ezt követően a család átköltözik a hegyes vidékre, Németmokrára. A gyermekkort anekdotikus jellegű események szövik át meg át, melyek általában a természet, az állatvilág és az ember kapcsolatát világítják meg. Az egyik legemlékezetesebb ilyen epizód Jóska barátság az állítólagos kutyával, amelyről kiderül, hogy valójában egy medve.

A történetben az anekdotikusság mellett megjelenik a példázatosság. Mikor Jóska egyik barátja vízbe fúl, a halálesetet példaként állítja a nagypapa az elcsüggedt fiatal fiú elé. De erkölcsi dilemmára ad okot a nagymama alkoholizmusa is: „Jóska hazament, és látta, hogy a nagymama üvegből

szik valamit. Úgy tett, mintha nem látott volna semmit”.¹¹ Visken különös figurák és események vesznek körül a későbbi apát: olykor egy holdkóros éjszakai sétájára riad vagy a farkaskaland borzolja idegeit hazafelé tartva télen. A babona, a népi hiedelemvilág a továbbiakban is fontos szerepet tölt be az család életében.¹²

Hogy mi a forrása a narrátor tudásának, azt a következő részletek tudatosíthatják a befogadóban. Arról az időszakról ugyanis, amelyről nincs személyes tapasztalata, beszámolóik alapján tud Böske. A támadó, lelőtt, majd egymásra hányt farkasokról jegyzi meg egy helyen: „Jóskának egész életére emlékezetes maradt az a nap, felnőtt korában sokszor mesélt róla”.¹³ Végső soron mind az édesapa gyerekkoráról, mind pedig haláláról szóló történetek közvetítéssel jutottak el az elbeszélőhöz. Erről tanúskodik a megállapítás: „Bujdosásának történetét Sike Lajos mondta el a rádióban, aki akkoriban még gyermek volt, ma már szerkesztő egy romániai magyar lapnál”.¹⁴ A korlátozott tudás, illetve a függő beszéd és egyenes idézetek által közvetített történet akkor válik megterheltté – és egyben ez jelenti a kötet egyik legnagyobb esztétikai hibáját –, amikor Böske valamiféle erkölcsi magaslatot képviselő kommentátor szerepébe lép. Ettől fogva az eseményeket moralizáló prizmán átszűrve magyarázza, átvéve sok szempontból az olvasó szerepét és egyben korlátozva a kérdésfeltevések sokféleségének lehetőségét. A befogadó érzelmi világára hatni akaró sorozatos retorikai kérdések az önigazoló narratívát erősítik: az apa – különben erkölcsileg megkérdőjelezhető – döntéseinek sorozatát szeretné igazolni az orosz katonák kegyetlenkedésével, törvényt és emberiséget nem ismerő természetével vont párhuzam. Ennél a pontnál tűnik fel igazán a szöveg és az élettörténet megkonstruált volta: Jóska egy olyan idillinek festett világba születik bele, amelyben a különböző népek, az egymást követő generációk békében élnek, kölcsönösen tisztelik egymást, és meg vannak elégedve azzal, ami adatott nekik. Ezzel szemben a kegyetlen orosz katonák megjelenésével ennek az életmódnak a reménye végleg veszni látszik: tragédiák sora követi az idegen katonák ténykedéseit már a legelejétől fogva. Az apáról hírt hozó, a szövegben Gyula bátyámként emlegetett alak mondja egy helyen: „»Nekik itt Amerika volt, nekünk meg pokol. Másfél éve voltak itt, de úgy tűnt, mintha évtizedek óta tartották volna rettegésben a falut. Az emberek még a saját házukban is félve, suttogva beszélgettek. Mindentől, mindenkitől féltek addig is, amíg a nagy csapás meg nem történt, de utána még jobban«”.¹⁵

Az önigazoló narratíva azonban nem csupán az apa élettörténetének részeként kap szerepet. Ez ellenpontozza az anyai nagymama szigorú ítéletét, akinek véleménye szerint a családot ért tragédiáért nagyobbrészt Böske apját terheli a felelősség. A második rész (*A papó ítélete*) címadása viszont így kevésbé tűnik motiváltnak, hiszen nem a nagyapa kerül végül középpontba – róla a szöveg elején, elítélésekor, illetőleg megbomlott elmével való szabadulásakor esik szó csupán –, hanem az anyai nagymama. Ő az a személy, akire rászakad a család összetartásának gondja, aki mindenen keresztül kitart saját elvei mellett. Miután férjét börtönbe zárják, maga is a törvényszék elé kerül. Három vádpont alapján találják bűnösnek: Gyulát rejtgette (ő Böske testvére), a leltárba vett értékek nem voltak meg maradtak, és a korszak egyik legsúlyosabb vádját is a fejére olvassák, mégpedig azt, hogy kulák. Már-már közel az összeomláshoz a következőket mondja: „»Hol az igazság? – tépelődött nagyanyám. – A vöm bűnéért kell szenvedni. A lányom meghalt, itt maradt négy apró árva gyermek. Felkaroltam őket, neveltem, hogy tisztességes ember legyen belőlük. Munkaszerető mind, megszokták a rendet, megadják a tiszteletet mindenkinek. És most engem üldöznek, mint egy banditát. Ó, Istenem, vedd le rólunk ezt a csapást! Könyörgöm neked, Uram!«¹⁶ A hit az, szembeállítva a kegyetlen, új rendszer ateizmusával, amely segít túlélni. Tulajdonképpen a hit támogatja meg az üdvtörténeti narratíva megképzésének lehetőségét is: azok, akik igaz életet élnek, nehéz körülmények között bár, de környezetük által megbecsülve őszülhetnek meg, sugallja a szöveg.

Sorban a harmadik számú történet az édesanya életéről és haláláról szól. Mandrik Erzsébet *A pokol bugyraiban* lapjain még csupán egy féloldalmi terjedelemben emlékszik meg a korán elhalálozott anyáról: kiemeli, hogy sokat betegeskedett, váratlanul hunyt el, és halála megtörte az édesapát, aki ennek hatására csak még keményebb lett. *A pokol tornácain* ehhez képest egy egész fejezetet szentel ennek a történetnek. Mivel azonban az anya sorsa közvetlenül nem kapcsolódik a későbbi családi tragédiához, ezért élettörténete sem tud önmagában szervesen beépülni a visszaemlékezésbe: ideologikus töltetű utalások és kitérések szövik át a könyvnek e részét. Ilyen a nehéz sorshelyzet előrevetítése Böske megszületésekor: „Nagyanyám elmesélte, hogy nagyon nehezen jöttem a világra. [...] A szülés közben édesanyám sok vért vesztett, pedig amúgy is vérszegény volt, de mindketten megmaradtunk. Amilyen nehezen jöttem a világra, olyan nehezen alakult, rendeződött a sorsom¹⁷. Az összehasonlítás az anya boldogtalan házassága

és Böske saját sorsa között szintén ideologikus mellékjelentéseket hoz fel színre: „Édesanyámat nem zárták rácsok közé, mégis rab volt, mert nem volt boldog soha. Akkor lett volna boldog, ha hozzámegy ahhoz, akit tiszta szívből szeretett. Szerényebben élt volna, de boldogan”.¹⁸

Míg *A pokol bugyraiban* Mandrik Erzsébet fiatalon átélt tragédiájáról szól, éppen csak érintve a családtagok életének történetét, addig *A pokol tornácain* középpontjába az édesapa erkölcsisége kerül. Bár kétségtelen, hogy fontos szerepe van még az anyai nagymamának is, aki egyértelműen az édesapát okolja a család tragédiájáért. Ezzel szemben alkotja meg a narrátor azt a narratívát, amely felmentést kínál az apának bűnei alól. Előbb felteszi a kérdést az elbeszélő, hogy vajon másvalaki az apa helyzetében hogyan cselekedett volna az orosz tiszttel szemben, majd leszögezi – tudván, ha otthon marad, biztosan kivégzik –, egyszerűen nem maradt más lehetősége, mint a menekülés.

A narrátornak a második könyvben sokkal korlátozottabb a tudása, mint az elsőben, hiszen itt nem csupán saját tapasztalatairól, saját életéről nyilvánul meg, hanem másokéről alkot meg egy-egy narratívát felhasználva a család, a rokonok és a közeli ismerősök elbeszéléseit. Míg *A pokol bugyraiban* lapjain elfogadhatjuk, hogy a narrátor visszatekintő perspektívája jelöl ki értékpreferenciákat és határozza meg a történet végkifejletét (ti. a hitben megtalált új élet értelmét), addig nem egészen kielégítő, hogy *A pokol tornácain*ban közvetlenül vagy közvetetten megszólaló sok hang nem problematizálódik a narrátor számára. A szerző nem néz szembe az elbeszélés nehézségeivel: sok esetben nem különíti el saját nézőpontját a megszólaltatott vagy általa közvetített véleménytől, ezért egyszerre több, csak részben érintkező vagy egyenesen egymásnak ellentmondó történet bontakozik ki, egészen más értéktételezésekkel. Míg Böske emlékeiben a szigorú, de biztos erkölcsi érzékkel rendelkező apa képe jelenik meg, addig az anyai nagymama a bűnöst látja benne, aki felelős a családdal szemben elkövetett megtorlásokért, végül az anya élettörténetében a durva, hirtelen haragú apa jelenik meg. Ez pedig végső soron összeegyeztethetetlennek bizonyul azzal az üdv-történeti narratívával, amelyet az elbeszélő meg akar képezni. Az igazság, amelyet a narrátor egységesnek és megkérdőjelezhetetlennek tételez, sok rész-igazságra hullik szét a szövegeket alaposabban olvasva és értelmezve.

Ahhoz, hogy valamely traumát – legyen az egyéni vagy kollektív – egy szöveg által közvetíteni lehessen, olyan nyelv megalkotása szükséges, amely reflektál önmagára. Enélkül valószínűleg csupán a naiv elbeszélés határai

rajzolódnak ki előttünk, amelyek viszont nem képesek kellő mélységben megközelíteni a felszínre hozott dilemmákat. Ha elfogadjuk, hogy az 1990-es évek múltfeltáró és -megismerő tendenciája kanonizálta *A pokol bugyraiban* szövegét, elsősorban tematikai okokra hivatkozva, rendszerint mellőzve a műfaji besorolás, illetve az elbeszélés nehézségeinek kérdését, addig *A pokol tornácain* eleve kevesebb figyelmet kapott eddig a kárpátaljai értelmezői közösségtől. Ehhez az is hozzájárulhatott, hogy a megoldatlanságok sokasága és az igen egyenetlen minőségű szöveg aligha kínál lehetőséget arra, hogy az etikai, illetőleg ideológiai mellett esztétikai-prózapoeitikai vizsgálódások alapján is értékelhessük a megírt és közreadott történeteket, és esetleg regénnyé olvassuk a szövegeket.

A szövegtörténeti vizsgálódások alapján felszínre hozott kétségekkel együtt tehát kijelenthető: egyáltalán nem biztos, hogy minden esetben helyettesíthető egy tágabb értelemben vett írásbeliség és a nyilvánvalóan sokkal szűkebb érvényű szépirodalom fogalma a regionális kánonban, pusztán az értelmező szabadságára hivatkozva. Igaz ugyan, hogy adott kultúrán belül sokféle szövegtípus megfér békésen egymás mellett, az irodalomban azonban, nevezzük bár kisebbségének, szükséges megjelennie olyan értékrendeknek, amelyek nem csak tematikai, etikai és ideológiai, de poétikai, esztétikai vizsgálódásokat is előtérbe helyeznek. Különben aligha képzelhető el az olvasót eligazító, értékelvű regionális irodalmi kánon Kárpátalján.

Jegyzetek:

¹ A szerző a tanulmány megírása során a Nemzeti Kulturális Alap Schöpflin Aladár alkotói ösztöndíjában részesült.

² S. Benedek András, *Készülődés (A kárpátaljai magyar írás)*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007, 7.

³ Laczházi Gyula, *Önéletrajzi narratíva és emlékirás = Magyar irodalom, főszerk. Gintli Tibor, Bp., Akadémiai Kiadó, 2010, 281.*

⁴ Jacques Derrida, *Szenvedések = J. D., Esszé a névről*, Pécs, Jelenkor Kiadó, 20052, 37. (Fordította: Boros János–Csordás Gábor–Orbán Jolán) (Kiemelések az eredetiben.)

⁵ Szintén Laczházi Gyula írja: „Rokonságot tart a regénnyel az emlékirás, amennyiben nem az eposz követelményei szerint idealizált, valamely absztrakt eszme szolgálatában álló egyéneket, hanem konkrét individuumok életvilágbeli tapasztalatait, konfliktusait tematizálja; és abban is, hogy a kötetlen próza műfaj nagy stílárius szabadságot biztosít az emlékirónak, egyaránt lehetővé téve az élő beszéd fordulatainak, különböző stíluszinteknek vagy a bonyolult barokk körmondatoknak az alkalmazását”. Laczházi Gyula, i. m., 284.

⁶ Az emlékirat szerint: „A kereszttségben az Erzsébet nevet kaptam, de e családban és faluszerzte mindenki Böskének szólított és szólít ma is”. Mandrik Erzsébet, *A pokol bugyraiban*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1996, 8.

⁷ Mandrik Erzsébet, *A pokol bugyraiban*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1996, 23.

⁸ Balogh Irén, Előszó = Mandrik Erzsébet, I. m., 6.

⁹ Mandrik Erzsébet, A pokol tornácain, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2007, 66. A továbbiakban: Mandrik, 2007.

¹⁰ Vö. „Az udvaron nyársra húzott bárányokat sütöttek, és éppúgy forgatták a tűz fölött, mint manapság a saslikot”. Mandrik, 2007: 40.

¹¹ Mandrik, 2007: 13.

¹² A népi hiedelem kapcsán érdemes utalnunk A pokol bugyraiban a tisztet kereső katonák megjelenése utáni jelenetére: „Faggattak bennünket, hol az apánk. Nem mondtunk nekik semmit. A kutya égnek emelt fejjel szakadatlanul vonított, mintha halott lett volna a háznál. Tudtuk, hogy ez nagyon rossz jel, nagy bajt, szerencsétlenséget jelent”. Mandrik Erzsébet, A pokol bugyraiban, Ua., 16.

¹³ Mandrik, 2007: 40.

¹⁴ Mandrik, 2007: 54.

¹⁵ Mandrik, 2007: 60.

¹⁶ Mandrik, 2007: 82.

¹⁷ Mandrik, 2007: 112.

¹⁸ Mandrik, 2007: 114-115.

BAKONYI ISTVÁN

AKINEK A VERSEIT MONDANI KELL

(VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: EREIMBEN AZ IDŐ)

Vári Fábián László az ősi énekmondók, s talán a sámánok és táltosok kései utóda. A népdalhatások, a közéletiség, a kárpátaljai kisebbségi sors, a történelmi érzékenység, a szabadság-szerelem-haza hármassága: mind-mind forrásai költészetének. A verstan pontos ismerete és fölhasználása, a kulturrált hang és a hagyomány tisztelete ugyancsak jellemzi versvilágát. A fenti minőségek és értékek ugyanakkor nem borítják el ezt a lírát, sokkal inkább azok sokszínűsége jellemzi.

Ereimben az idő c. kötete ezeket igazolja, korábbi és újabb műveivel. A tragikus és komikus elemek gazdagságával. Van itt keserűség és fájdalom, de azok feloldása is jelenvaló. Kötetnyitója, *Az alagút végén* így jelzi mind- ezt: „Az alagút végén / hideg lesz nagyon. / Szellőt, madarat / nem ringat a lomb. / Az égen fóka- / nyájak legelésznek, / a bronzba hült hold / nyakukban kolomp.” Ez a hangütés máris fölmutatja jellegzetes hangját, irányultságát. Azt is természetesen, hogy – miként a költők és a hétköznapi emberek egyaránt – nem menekülhet ő sem a múltó idő fogvatartó erejétől. Hogy egy kis szójátékkal éljek: az ereiben jelenlevő időtől. S éppen a kötetcímét is adó vers utal minderre, azon kívül, hogy egyben szép önarcképet is kapunk általa. Szó van itt a szülők példájáról, a létezés folytonosságáról. Látjuk itt is, hogy költőnk megkísérli a lét teljességének megragadását, az egyéni és közösségi sorskérdéseket sem megkerülve.

Egészen odáig igaz mindez, hogy *A Gikhon partján* című, egyik legfontosabb művében a világteremtés mozzanatát is megidézi, miközben arról ír, hogy „Az idő vén malma leállt egy percre - / a program észlelte / a durva hibát.” Vagyis a teremtett világ tökéletlenségét, és mindezt oldotta fel az, amit a vers befejezésében olvasunk: „Hát újból az igére fordult a nyelve, / s elküldte a földre / az Úr a fiát.” A rím is sokatmondó: a hibát az elküldött fiúnak kell kijavítani. És jól tudjuk: ez nem mással történt meg, mint a kereszthalállal. A megváltás reménye és a csodálatos áldozata idéződik meg ezáltal. Itt nem oly

feszes a forma, mint legtöbbször, ahol is a dalforma jeles megújítóját látjuk Vári Fábián Lászlóban, aki ily módon a nyugatosok és József Attila örököse, s többek között Bella István sorstársa. A folklórral is foglalkozó költő tevékenységének értékes következménye sok-sok verse. Klasszikus szépségesszéménye nyilvánul meg így, zeneiségben, ritmusban, színes rímekben, strófákban. Néhol már-már elveszünk a verszenében, ám aztán visszatalálunk a gondolathoz. Könnyedség és játékoság jellemzi, egészen a pajzánságig.

Visszatérő mozzanat a szülők emléke, a már jelzett kötetcímadó versen kívül is, például a *Már ma éjjel* soraiban. „Tíz éve nem lelem apámat, / s anyám is bolyong öt kis éve. / Lidércfelleg nyomja a mellem, / cserepese-dik holdam fénye. / Nem tudhatom, hová lehetek. / Talán magamon kívül voltam, / mikor a kocsi megjött értük. / Szólj, aki láttad őket holtan.” A személyes fájdalmak aztán kitágulnak történelmi és egyetemes, sőt, kozmikus körökig. Így lesz a végtelenség része az egyedi ember, az, akinek a távozása oly keserves. Nem idegen költőnkől a balladisztikus hang sem, miként ezt pl. az *Aztán visszatért* c. versben látjuk.

Nem véletlen, hogy Balla D. Károly úgy gondolja, hogy ez az életmű besorolható a népi gyökerű és nemzeti elkötelezettségű magyar poézis élvonalába, vagy ahogy Jánosi Zoltán látja a „sorstudatosító” verseket. Valóban van ebben az életműben dac a történelmi rombolással szemben, és van szándék az anyanyelv megmaradásáért folytatott küzdelemben, a mégoly mostoha viszonyok között is, illetve éppen ezért. Közvetve vagy közvetetten erről tanúskodik a *Halál ellen* ciklus számos költeménye is. Az elmúlás rejtelmiei, személyes hangvétel, istenkeresés – ilyen szavak és fogalmak jutnak az olvasó eszébe mindeközben. Olyan alkalmi versek ezek, amelyek egy-egy jóbarát és kortárs (halottak és élők) alakját idézik föl, ám érvényességi körük messze túlmutat az „alkalmon”. Áruklodnak is szerzőnk vonzódásairól: József Attila, Nagy Gáspár, Utassy József vagy éppen Jókai Anna, Oláh János, Jánosi Zoltán van a szereplők között. Van úgy, hogy a mű főszereplőjének hangját is fölfedezni véljük, s másutt is érzékeljük a drámaiság, a feszültség és az érzelmi azonosulás jeleit. Egy jellemző részlet a József Attilának ajánlott *Nyolcsorosokból*: „Cirógassák fel jázminok, / várjon rá vasalt ing, hófehér. / S ha egyszer megfordul a test, / a sebből buzogjon rózsavér.”

S amikor a fiához, Zoltánhoz ír verset, akkor is messze túlmutat a szűkebb körökön. Nemzedékeken ível át a gondolat, ami érintkezik a teremtéssel és a történelemmel is. Intenzív képviség, szenvedély jellemzi. Aztán találunk „lágyabb énekeket” is, hiszen az is kell nekünk... Ha lehet, még

csiszoltabb a forma, még dallamosabb a dal, méghez a „szerelemre hangolt citerán”. Könnyedén és szépen. S van úgy, hogy a férfi vallomása lesz kitarulkozó, az önismeret és a bocsánatkérés beiktatásával.

Vári Fábián László szerepvállalása persze fölvet néhány kérdést a költő, a költészet mai lehetőségeivel és jelentőségével kapcsolatban. Ő a legnemesebb hagyomány útját járja, sokak szerint azonban nem ez a legjárhatóbb út napjaink irodalmában. Ám éppen ez a sokszínűség jelenkorunk egyik legfontosabb értéke, igazolván, hogy egymástól eltérő hangok és felfogások is lehetnek érvényesek. A maga területén ilyen érvényes hang a Vári Fábiáné. Életről, halálról, szerelemtől, nemzeti sorsról szól ez a hang. Sok húron játszik a költő, egészen odáig, hogy már akárt Villont is eszünkbe juttatja, ha a forrásokról gondolkodunk. (Ez utóbbira példa a *Kátai Mihály műtermében* alcímet viselő *Pasztorál.*) Egyben ezzel elő is készíti a záró ciklus könnyedebb, humorral átítatott műveit. Vannak itt játékos, pajzán strófák, van *Népdal*, és van rengeteg ötlet. Belebújik Csokonai bőrébe, másutt meg Petőfi-motívumokat használ fel. S a végső összegzés: „S ha majd a halál mellém fekszik, / fog-e majd nekem kelleni? / Csak ne legyen túl hideg a lába, / s legyenek kedvemre mellei.” Frappáns, kissé groteszk záróakkord ez.

A sorssal néz szembe az ilyen költő, kajánul és kendőzetlenül. Ez is értéke Vári Fábián László lírájának.

(*Magyar Napló*, 2015.)

MI A VÉLEMÉNYE AZ EGYÜTT CÍMŰ FOLYÓIRATRÓL?

Az *Együtt* című folyóiratot 2002-ben alapította, vagy, ha úgy tetszik, újraalapította a kárpátaljai magyar irodalom és közélet három jeles képviselője: Nagy Zoltán Mihály, József Attila-díjas író, Vári Fábián László József Attila díjas költő és Dupka György láger-kutató, a lap kiadója. A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának támogatásával alapított irodalmi, kulturális és tudományos folyóiratnak, amely kezdetben évente négyszer, de ma már kéthavonta jelenik meg, 2002-2009 között Nagy Zoltán Mihály volt a főszerkesztője, jelenleg pedig Vári Fábián László a szerkesztőbizottság elnöke. Az évek során kialakult egy állandó szerzői gárda, amely egyre csak gyarapszik, sőt az *Együttre* támaszkodva a pályakezdő fiatalok megalapították a Kovács Vilmos Irodalmi Társaságot.

E sorok írója a kezdetektől olvasója, majd éveken át állandó szerzője volt a folyóiratnak. Talán a szakmai elfogultság miatt, de számomra egyértelmű volt, hogy a kárpátaljai magyar társadalom, de legalábbis az értelmiség körében közismert ez a lap, amely a maga nemében (sajnos) az egyetlen magyar nyelvű kiadvány. Aztán rájöttem, hogy nem így van. A kíváncsiság vezetett oda, hogy lefolytassak egy szubjektív közvélemény-kutatást, amely során Kárpátalján és a Kárpát-medencében élő irodalmároknak, újságíróknak, egyéb értelmiségieknek, egyszerű olvasóknak tettem fel a címben is szereplő kérdést. Nos, az eredmény igencsak érdekes, és egyben sajnálatos is.

Az természetes, hogy az irodalmárok: írók, költők, kritikusok többsége ismeri, sőt publikált is a lapban, de legalábbis valamikor olvasta már, az viszont sajnálatos, hogy Kárpátalján élnek olyan tanárok, újságírók, de még könyvtárosok is, akik nem ismerik, vagy csak hallottak az *Együtt*ről. Az okok megvitatásába most nem szeretnék belemenni. Bár a folyóirat minden számának elektronikus változata olvasható és letölthető a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet honlapjáról, a legtöbb kritikai megjegyzés azt nehezményezte, hogy a folyóirathoz nehéz hozzájutni, kereskedelmi forgalomba nem kerül, nincs kellően reklámozva, ezért nem juthat el a széles olvasóközönséghez. Ezt hiányolta például Kromák András, Beregszászi lakos is.

Kromák András (Beregszász)

Csak jót tudok mondani róla. Igazi hiánypótló folyóirat. Ami rossz, hogy nagyon kevés példányban jelenik meg. Sokunk számára elérhetetlen.

Akik ismerik és olvasták az Együttet, többségében elismerően nyilatkoztak, mind a folyóirat megjelenéséről, mind pedig annak tartalmáról. De voltak olyanok is, akik kifogásokkal éltek, bizonyos hiányosságokra hívták fel a szerkesztőség figyelmét.

Cságoty Péterfia Béla, a Szózat című folyóirat főszerkesztője (Magyarország).

Tartalmilag korrektnek tartom, de egy támogatott újságtól elvárható színesebb megjelenés is. Az anyagok arányai is megfelelőek, de mostanság célszerű lenne egy főszerkesztői üzenet. Én nem így tördelném, de ez ízlés dolga. Továbbá korszerűsíteni kellene a világhálós felületet.

Orémus Kálmán blogger, közíró (Petneháza).

Szerintem nagyon fontos, hogy legyen egy ilyen lapja a kárpátaljai magyarságnak, de messze nem aknázza ki a benne rejlő lehetőségeket. Hadd mondjak két példát. Az anyaországi szerzők sokszor teljesen esetlegesen (haveri alapon?) kerülnek bele, mert amit írnak, annak alig van köze Kárpátaljához. A másik, hogy nem vállalja be a kényes témákat. Nem, vagy alig látok például szociográfiát, pedig nagy szükség lenne rá, mert a kárpátaljai megélhetés felér egy túlélőshow-val. Ideje lenne felvállalni a magyar és ukrán történészek közötti nyílt vitát is Kárpátalja történelméről, akár úgy, hogy felkérnek mindkét oldalról egy-egy történészt a véleménye kifejtésére.

Az alábbiakban, a teljesség igénye nélkül közlök néhány szakmai és olvasói véleményt, senki ne csodálkozzon azon, hogy az irodalmárok és az irodalommal foglalkozó szakemberek fejtették ki bővebben a gondolataikat.

Bertha Zoltán irodalomtörténész, egyetemi tanár (Debrecen).

Az Együtt a legkiválóbb magyar folyóiratok közé tartozik, a kárpátaljai magyar irodalom egészét fogja össze, miközben kitekint a kortárs magyarországi, és a többi határon túli, kisebbségi magyar irodalmakra is. Színvonalában a legelső rangú ilyen típusú lapok közé tartozik, a Székelyföld, az Aracs vagy más periodikumokat említve párhuzamként. Egyetemes látókörű, a legkülönfélébb nemzedékeket, esztétikai irányzatokat, műfajokat kapcsol össze, miközben a kárpátaljai magyarság történelmi sorsáról, kultúrtörténeti értékeiről, jelenkori művészeti folyamatairól is gazdagon tudósít. Egyszerre tágas horizontú, miközben igen markáns arculatú is. És nagyon rokonszenves, ahogyan a Kárpátaljáról elszármazottak műveit is bő-

ségesen közli. Rendkívül informatív, még a kulturális krónika rovatában is számtalan jelentős eseményt, rendezvényt sorol fel, amelyek mind a kisebbségi élet identitásörző törekvését tükrözik, az emberies közösségi együttélés normáit, s természetesen a szabadság és egyenlőség eszméinek szellemében, és a legkülönfélébb művelődési, egyházi, közéleti szférákban megnyilvánuló erőfeszítésekről adva hírt és számot. Még tehát ezeknek a programoknak a lajstromozása is lélekemelő, élvezetes olvasmány, mert egy kis magyar nemzetrész – „töredék hazácska” – megmaradásvágyáról, élniakarásáról és erejéről tanúskodik, minden régi és mai megpróbáltatás közepette is.

Nagy Zoltán Mihály, Vári Fábíán László, Dupka György, akik eddig szerkesztőként, kiadóként fémjelezték a folyóiratot, nagyszerű és úttörő munkát végeztek máris, hiszen ilyen hosszú ideig egy komoly kulturális orgánium sem működött még Kárpátalján. Összkulturális, összművészeti jellegét erősíti a sok alapos honismereti vagy tudományos értekező munka, szaktanulmány, de a versek, prózák, kritikák, recenziók, irodalmi esszék is mind fontosak és korszakjelző érvényűek. Az egyes számokat egytől egyig mindet és elejétől a végéig lehet örömmel olvasni, annyi a jelentős, érdekes, izgalmas alkotás bennük. S külön megbecsüléssel még a legfiatalabbak szárnypróbáját is (Csordás László, szerkesztő-kritikus szavát kölcsönözve, aki antológiát is állított már össze az ifjú írástudók munkáiból), szóval a források ki nem apadását jelentő újdonságok felkarolását is elégtétellel és reménykedő elismeréssel lehet nyugtázni.

Sok sikert kívánva nézhetünk tehát a lap újabb évtizedei elé – ha már ennyi év után talpon maradt és betöltötte eddigi hivatását, beváltotta és teljesítette minden vállalható vállalását. Kárpátalja is „örvidék”: őrzi a honfoglalási, a kurucos-szabadságharcos hagyományok minden történelmi tradícióját és bátor vitalitását, s a Kárpátok észak-keleti csücske, karéja felől ránk tekintő kilátó is egyben. Vigyázó szemünket mindnyájunknak együtt - Együtt! - kell tehát ide is vetniünk, és segíteniünk, hogy az integer magyar nemzettudat és maga a magyarság ezen a vidéken is fennmaradjon az idők végezetéig, a Teremtő szent akaratához igazodva.

Lackfi János író, költő (Budapest)

Bármerre jár az ember az országban, határon innen és túl, összeakad szakmabeliekkel, akik itt is, ott is, szűkebb vagy tágabb helyi körökben őrzik a lángot. Gázpalackkal, öngyújtóval, csurgó gyertyával, kormos mécsessel, ahogy lehet. Bízunk az írott szó erejében, a génkód megismételhetetlenségében, abban, hogy a sok-sok egyéni irodalmi nézőpont kaleidoszkóppá, a külön hangok pedig kórusává állnak össze. Az őrzés örömét érzem az Együtt

folyóirat lapjain is, remélem, sokáig lesz még módjuk ládába gyűjteni a termést egymás és olvasóik örömére.

Ködöböcz Gábor irodalomtörténész, az *Agria* című folyóirat főszerkesztője (Eger)

Sajnos nem vagyok rendszeres olvasója a lapnak, de jól szerkesztett, értékes és színvonalas folyóiratnak gondolom. Olyan koncepciózus és kelően tág horizontú kiadványnak, amelyik tudja az irányt és az arányt. A rokonszenves értékvilágot tükröző, jobbnál jobb publikációk mellett a lap ízléses megjelenésére, tipográfiájára is méltán lehet büszke. Az is fölöttébb dicséretes, hogy az Együtt méltó a nevére.

Kürti László költő, szerkesztő, filozófus (Mátészalka)

Örülök, hogy van, és hogy vannak szellemi erők Kárpátalján. Kritikai-lag nem tudok érdemben szólni, csak remélni tudom, hogy terjesztése és olvasótábora is van, de fontosnak érzem és remélem, folyamatosan neveli ki a jobbnál jobb írókat és költőket.

Sarusi Mihály író, újságíró, költő, könyvtáros, népművelő (Magyarország)

Az Együttet szeretem, szívesen veszem a kezembe. Azon kevés lap egyike, amelynek a szellemiségében megbízom. Így volt ez Nagy Zoltán Mihály idejében, s így van Vári Fábrián László jóvoltából ma is.

Elek Tibor irodalomtörténész, a *Bárka* című folyóirat főszerkesztője (Békéscsaba)

Jó, hogy van, kell, hogy legyen Kárpátalján is egy irodalmi folyóirat, egy helyi műhely, amely integrálni tudja az ottani törekvéseket, szerzőket, amely segíti a pályakezdőket.

Oláh András költő, a *Partium* című folyóirat főszerkesztője (Mátészalka)

Régóta ismerem a lapot – és nemcsak olvasóként találkozom vele, hanem szerzőként is hosszú évek óta jelen vagyok az „Együtt”-ben. Emlékszem, amikor először került a kezembe, rögtön megfogott a címe, hiszen azt az összetartozás-tudatot, együttgondolkodást, együtt-cselekvést erősíti, ami nélkül a magmaradás is kétséges lenne. Úgy érzékelem, hogy az „Együtt” remekül összefogja a kárpátaljai irodalmi közösséget – és nem csupán az ott élőket, hanem az onnan elszármazottakat is számon tartja. Külön örvendetes számomra, hogy teret biztosít a pályakezdő fiatalok számára, és egyfajta szellemi műhelyként működik. Ráadásul a szépirodalom mellett a térséghez kapcsolódó történelmi, néprajzi, helytörténeti tanulmányok számára is helyet biztosít – amiért külön dicséret illeti a szerkesztőket. Röviden: jó hogy van. Ha nem volna, ki kellene találni...

Fedák Anita, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Károly Róbert Szakközépiskola és Szakiskola tanára (Gyöngyös)

Az Együtt egy hiánypótló folyóirat az irodalmat és művészetet kedvelőknek és nemcsak Kárpátalján, hiszen a határon túl élő tollforgatók és más értelmiségi képviselők is betekinhetnek a kárpátaljai kortárs irodalmi életbe. Egy fórum, egy műhely, ahol helyet kap a klasszikus irodalom mellett a kezdő tollforgató is. Ez talán az egyik legnagyobb érdeme a folyóiratnak, hogy nem kirekeszt, hanem befogad és támogatja a szárnypróbálgatókat is.

Mivel hosszú évekig a Kárpáti Igaz Szó művelődési rovatának vezetője voltam, gyakran írtam a megjelenéséről, figyelemmel kísérve benne a kárpátaljai irodalmi élet képviselőit. Magyarországra áttelepülve már csak elektronikus formában olvasom, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet rendszeresen elküldi a megjelent új lapszámokat. Örömmel fedeztem fel, hogy az egykor fekete-fehér kiadvány immár nemcsak tartalmilag lett színesebb, hanem kivitelezésben is.

Bevallom, én a folyóirat olvasását mindig előbb a Kárpátaljai kultúrkrónikával kezdem. Ebben teljes képet kapok az otthoni történeésekről: elismerésekről, kitüntetésekről, irodalmi estekről, tárlatokról, könyvbemutatókról stb. Milyen új könyvek jelentek meg az Intermix Kiadó gondozásában, illetve melyek vannak előkészületben a kiadáshoz. Itt teszem gyorsan hozzá, hogy az ukrainai nehéz helyzet ellenére, úgy látom, élénk irodalmi és kulturális élet folyik Kárpátalján, hiszen számtalan író-olvasó találkozt, könyvbemutatót tartanak az irodalmárok. Létrejött a KVVIT, melynek csapatában örömmel látom egykori tanítványaimat is, Csordás Lászlót és Marcsák Gergelyt. Ezeknek a fiataloknak a lelkes munkájuk tiszteletre méltó.

Aztán végigböngészem a tartalomjegyzéket és kiválasztom, melyek azok az írások, amelyek felkeltették a figyelmemet. Mivel az Együtt műfajilag is sokszínű, előbb a novellákat olvasom el. Vári Fábán László Tábori posta c. művét olvasva mindig nagyon vártam a folytatást. Az Együttben mindig nagy örömmel fogadom a kedvenc kárpátaljai íróm, Bartha Gusztáv írásait. Itt jegyzem meg, hogy több évvel ezelőtt, az ungvári közművelődési kollektív tanáraként a megyei bábszínház színpadán osztályommal államvizsgán bemutatott egyik drámáját, a Flanc címmel. Hatalmas siker volt. Ennyi év távlatából nem emlékszem pontosan, de úgy rémlik, hogy az Együttben találtam rá a szövegre. Egykori tanítványaimat megkérdezve jelen sorok írása előtt négyen úgy emlékeztek vissza, hogy az Együttből másoltuk a forgatókönyvet...

Akár így volt, akár nem, egy másik irodalmi találkozóra azonban pontosan emlékszem, amelyet már az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tan nyelvű Humán- és Természettudományi Karán szerveztünk Horváth Sándor költő-publicistával. A magyar szakos diákoknak az Együtt című folyóiraton keresztül egy élő irodalomórát tartottunk, ahol a kortárs alkotókkal ismertettük meg a leendő magyartanárokat.

Bodnár Orosz Éva költő (Felvidék)

Szeretem Kárpátalját, az ott élő embereket. Szeretem, ahogy őrzik a kultúrájukat, anyanyelvü(n)ket, hitüket. Az Együtt folyóiratot olvasgatva számos alkotóval kerültem ismeretlenül is közelebbi kapcsolatba. Az a fajta gondolatosság, ami általuk eljut hozzám, nagyon közel áll az én személyes világomhoz. Igen, sokszor együtt gondolkodunk, ezért is tartom különösen jónak a címválasztást, ugyanakkor tartalmilag is érzem az egységet. Természetesen, az irodalmi alkotásokat szeretem a legjobban, de az identitásunk megőrzése szempontjából kiemelkedően fontos történelmi és elemző íráso- kat is örömmel olvasom a folyóirat hasábjain.

Sterr Attila újságíró (Ungvár)

Kritizálni csak azt kell/szabad, amit jól ismersz. Az Együtt vonatkozásá- ban ezt nem mondhatom el. Viszont, amikor valamelyik rendezvényen a kezembe kerül egy példány, akkor a közlemúltunkról szóló írásokat mindig elolvasom, különösen a kárpátaljai vonatkozásúakat, attól függetlenül, hogy ki a szerzője. Ez igaz az irodalmi művekre is.

Oros László közíró, könyvgyűjtő (Felsőszeli)

Több mint tíz évvel ezelőtt került a kezembe az Együtt című folyóirat néhány száma. Ezeket Nagy Zoltán Mihály barátom, a lap akkori főszer- kesztője juttatta el hozzám, Szlovákiába. A 2002-ben újraindult lap a Ma- gyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata lett. Először ne- gyedévente, most pedig kéthavonta jelenik meg.

Örömmel lapoztam hát bele, majd olvastam végig ezeket a számokat. Bevallom: igencsak kedves meglepetést okozott a lap koncepciója, az ott kö- zölt írások magas színvonalá. És talán még valami: a megjelent szövegek nagy része – legyen az vers, novella, regényrészlet, könyvismertetés, tanul- mány, stb. – valóban a kárpátaljai szerzők tollából született. Talán szokatlan, hogy éppen ezt a tényt hangsúlyozom. Ha viszont figyelembe vesszük, hogy mifelénk – mármint a felvidéki irodalmi lapokban – inkább a magyarországi szerzők kapnak nagyobb teret, akkor már érthető az örömöm. Habár, manap- ság sokan hangoztatják, hogy nincs is kárpátaljai (felvidéki, délvidéki stb.)

magyar irodalom, csak egyetemes magyar irodalom létezik. Ezt azonban most nem szeretném részletezni, csak halkan megjegyzem: mondjuk, egy budapesti író nehezen tudja úgy leírni és átélni a kárpátaljai emberek gondjait, bajait, vagy érzélemlátját, mint az ott született, ott élő és alkotó szerzők.

Visszatérve azonban a folyóirathoz, még elmondanám, hogy a 2002-2008 között megjelent számai ma is megtalálhatók a könyvtárban. Az utána következőket viszont már csak a netről ismerem. De nem is ez a lényeg, hanem az, hogy az irodalmi folyóirat továbbra is rendkívül olvasmányos, színvonalas és tartalomban is gazdag maradt. Ez pedig mindenképpen a szerkesztők odafigyelését, törődését, illetve a szerzők tehetségét bizonyítja.

De van még néhány fontos dolog, ami számomra valóban szimpatikussá tette és teszi a lapot. Elsősorban az, hogy rendszeresen teret biztosít a tehetséges fiatal nemzedéknek, az ifjú titánoknak, akik bemutatkozhatnak a nagyközönség előtt. Remek ötletnek tartom továbbá a „Kárpátaljai kultúrkrónika” című rovatot, ahol viszont az ottani kulturális eseményekről, rendezvényekről, könyvbemutatókról vagy szerzői estekről számol be a szerkesztő.

Végezetül, ami talán már csak hab a tortán: minden számot egy-egy képzőművész nagyszerű képei, grafikái illusztrálják, illetve teszik még vonzóbbá. Tehát, én a legjobbakat tudom mondani a Kárpátaljai Írócsoport lapjáról, a tizennégy éve megjelenő Együtről.

Deák-Csornij Edit családanya, olvasó (Beregszász)

Az Együtt egy minőséges folyóirat, mert publikáció tekintetében igen színes, hiszen egyszerre jelennek meg benne versek, novellák, illetve tudományos jellegű tanulmányok. A kárpátaljai irodalom alappillére (alapkőve). Publikációs lehetőséget biztosít egyszerre a pályakezdő, szárnypróbás fiataloknak, és a kárpátaljai irodalom kortárs képviselőinek, s teszi mindezt magas színvonalon.

Elbe István, az OSZK osztályvezetője (Budapest)

Ismeretem szerint jelenleg Kárpátalja egyetlen irodalmi folyóirata, de a magyarországi irodalmi folyóiratokkal simán megállja a versenyt. Színvonalas, jó kiadvány.

Urbán Magdolna olvasó (Budapest)

Úgy vélem, hogy igen színvonalas folyóirat. Olyan, mint egy I. osztályú étterem étlapja, kezdve az előételtől a desszerten át a kávéig és a finom minőségi ételkísérő italokig, hogy egy kulináris hasonlattal éljek. Van benne mindenféle irodalmi alkotás, kezdve a versektől, az elbeszélésekig, a filozofikus értekezésekig, történelmi áttekintéseken-kutatásokon át az elszakított területeken élő magyarság megmaradni-akarásának, küzdelmes har-

cának írásbeli megismertetésén át, a kárpátaljai kulturális programok megismertetéséig, meghirdetéséig. Megismerhetjük a kárpátaljai tehetséges képzőművészek (grafikusok, festők) alkotásait is, hiszen az illusztrációk az ő kezük munkáját dicsérik.

Az Együtt folyóirat olvasója találkozhat a Kárpátaljai irodalmárok minden korosztályával, még a „szárnyprógálgatókkal” is. Ízelítőt kaphatunk egy-egy író, költő, történész, természetjáró, filozófus stb. megjelenés előtt álló, vagy már megjelent könyvéből. Az olvasó, mint egy svédasztalon, csemegézhet a különféle fajú és témájú írások között, és biztosan megtalálja a kedvére valót, ezért az Együtt folyóiratot, kortól és nemtől függetlenül mindenkinek ajánlom.

Lengyel János

OKTATÁSÜGY A MÁRAMAROSI VISKEN A XIX-XX. SZÁZAD FORDULÓJÁN KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A REFORMÁTUS FELEKEZETI ISKOLÁKRA

*„Összeolvadáskor a szász eltanulta a magyaroktól a jó kedvet,
elevenséget, bátorságot s a magyar a szásztól a fáradhatatlan munkásságot”*
(P. Szathmáry Károly a viskiekről)

A Viski Református Egyház már a XVI. századtól kezdve jelentős figyelmet fordított az oktatásügy fejlesztésére. A világi és egyben egyházi előljáróság 1556-ban elrendelte egy felekezeti iskola felállítását és a hátrányos körülmények között élő diákok tanszerekkel és ruhaneművel történő ellátását¹, lefektetve ezzel a helyi oktatásügy alapjait, jelentős hatást gyakorolva az elkövetkezendő évszázadok helyi oktatásügyi rendszerének fejlődésére és eredményességére.

A XIX. század végére az egyház költséges kiadások árán már 4 felekezeti iskolát működtetett a településen – ezek a Hátulsó utcai iskola, a Nagy utcai Iskola (épült 1851-1852 között), a Kisszeresi iskola (épült 1883-1884 között) és a Piac utcai iskola (1890-ben vásárolt kincstári kocsmá épülete)². A Hátulsó utcai iskola 3 tanerővel és 3 tanteremmel volt felszerelve (*1 tanítóra és osztályteremre átlag 44 gyermek jutott – B. Zs.*)³ míg a Nagy utcai Iskola 2 tanteremből állt. 1854-ben az említett 2 elemi iskola 5 tanerővel és osztályteremmel működött (*1 tanítóra és osztályteremre átlag 60-80 diák jutott – B. Zs.*)⁴. A helyi iskolahálózat kiépítettsége terén a Viski Református Egyházközséget fejlett oktatásügyi viszonyok jellemezték.

Ahhoz azonban, hogy mélyebb betekintést nyújtsunk a helyi oktatásügybe és értékelhetőbbé tegyük a máramarosi Visket jellemző oktatási viszonyokat, vissza kell tekintenünk a XIX. századi magyar oktatás helyzetére, amelyet az egységes állami oktatási rendszer hiányában leginkább elmaradott viszonyok jellemeztek.

A korabeli elemi iskolahálózat vallási felekezetenként alakult ki⁵, azaz többségében az egyházközségek hozták létre a helyi oktatási intézményeket, mi több egységes állami oktatásügyi rendszer hiányában az egyházak jogkörébe tartozott a tanrend kialakítása, a tannyelv, a tankönyvek és a tanszemélyzet kiválasztása is⁶. Azonban az egyházak törekvése ellenére a települések mintegy felében iskola sem működött, míg a működő egyházi oktatási intézmények túlszűfoltak voltak. Jelentős problémát okozott a hiányos tanszerfelszereltség, továbbá a megfelelő számú és szakképzettségű tanerő hiánya is⁷.

Az oktatási intézmények hálózatának kiépítése terén csupán a kiegyezés utáni időszak eredményezett előrelépést. Az 1868. évi Eötvös-féle népiskolai törvény amellet, hogy bevezette a 6–9 éves általános tankötelezettséget⁸, rendelkezett az elemi népoktatás alapját képező intézmények kialakításáról is, mivel a felekezeti iskolák hiánya esetén elrendelte a községi iskolák felállítását. Abban az esetben, ha egy adott községben legalább 30 tanköteles gyermek élt, de nem volt sem felekezeti, sem községi iskola, az állam saját költségén állított fel elemi oktatási intézményeket⁹. A népiskolai törvény rendelkezései következtében az iskolák száma 45 év leforgása alatt 14 ezerről 17 ezerre nőtt, ennek ellenére a XIX-XX. század fordulóján 12 655 településből 1965-ben továbbra sem működött iskola¹⁰. Országos átlagban 1 településen 1–2 iskola működött (*az iskolák és az iskolával rendelkező magyar települések számának összevetésén alapszik, amelyeket Romsics közölt – B. Zs.*) többségük csupán 1 tanteremmel és tanítóval volt ellátva, amelyre átlagosan 100 tanuló jutott¹¹.

A Viski Református Egyház a korábbiakban már említett felekezeti iskolahálózat kiépítése mellett jelentős figyelmet fordított az esélyegyenlőségen alapuló iskoláztatási feltételek megteremtésére is. Ebben jelentős szerepe volt Géressy László református lelkipásztor korszakalkotó kezdeményezésének, amely eredményeként 1840. január 1-én létrejött a Viski Református Egyház Iskolai Alapítványa¹².

Az alapítvány céljait Géressy oktatás jelentőségével kapcsolatos értekezése is nyíltan tükrözi: „*Én tudván és tapasztalván azt, hogy akármely ország, város vagy helyiség csak úgy mehet elő a korunkban oly sebes lépésekkel haladó erkölcsi, műveltség útján, csak úgy lehetnek azoknak lakosai vallásos, Istent és embert tisztelő, szerető jó emberek, hont és királyt egyforma hűséggel szolgáló hazafiak, csak úgy lehetnek világ szerint szerencsések, boldogak, ha közöttük az iskolák, az erkölcs, tudomány kezdő műhelyei teljes virágzásban*

*vannak, ha azoknak kik abban tanítanak és tanulnak, maguk viseletére, előrehaladására bölcs és szorgalmas gond fordítatik, a tanulók kik tovább nem mehetnek, helyben tudományokban bővebb ismereteket és tökéletesedést nyerhessenek s belőlük emberséges, jeles polgárok képeztessenek.*¹³

A bevezetőben foglaltakból arra következtethetünk, hogy a Viski Református Egyházközség kísérletet tett a rendi tagozódás eredményezte vagyoni különbségek következtében kialakult egyenlőtlenségek mérséklésére, támogatva az alsó társadalmi réteghez tartozó gyermekek oktatását, kialakítva ez által a társadalmi esélyegyenlőségen alapuló helyi közoktatási rendszert. Ezért a református egyház az alapítvány fokozatosan növekvő tőkeállományának köszönhetően jelentős összeget fordított a diákok és a helyi oktatási intézmények támogatására.

Az egyháztanács 1888-ban kiadott rendelete értelmében, a tanítók kötelesek voltak összeírni a hátrányos anyagi körülmények között élő tanulók névsorát, akiket az egyház minden tanév kezdetén jelentős támogatásban részesített. A diákok az Iskolai Alapítvány költségén tanszerekkel látták el, a tehetséges, de szegény sorsú tanulókat anyagilag is támogatták, mintegy 40 krajcár összegben. Emellett gyakori eset volt, hogy az egyháztanács felmentette a diákokat a tandíjbefizetés kötelezettsége alól, mely a XIX. század második felében 2 forintot tett ki¹⁴.

A tanulók támogatásában jelentős szerepe volt az 1912-ben létrehozott Népiskolai Árva- és Segélyalapnak, amely egy folyó évi közadakozás eredményeképp 100 korona 35 filléres tőkeállománnyal kezdte meg működését. Az egyháztanács az alapítvány tőkeállományát a hátrányos anyagi körülmények között élő diákok támogatására, főként ruhával történő ellátására fordította¹⁵.

Az egyház az oktatásügy sikerorientáltságának növelése érdekében jelentős figyelmet fordított a tanulók ösztönzésére és az iskolalátogatás rendjének kialakítására. Az Intézeti Alapból minden évben külön összeget különítettek el könyvek vásárlására¹⁶, mint a Magyar Tudományos Akadémia által jóváhagyott és népszerűsített kézi oktatókönyvek, apróbb iskolai könyvek, ABC-k, papírlapok és íróeszközök, szépírási példányok beszerzésére, amelyeket a szorgalmas diákok megjutalmazására és az iskolák tanszerekkel történő ellátására fordítottak¹⁷. Ami az iskolák látogatásának rendjét illeti, a református egyháztanács már 1819-ben – mintegy 49 évvel korábban az általános tankötelezettséget elrendelő Eötvös-féle XXXVIII. oktatási törvénynél – bevezette a 6 éves tankötelezettséget¹⁸, majd hogy szabályozza a tanköteles korosztály iskolalátogatását 1889-ben elrendelte, hogy

az iskolákat csak a 12. életévüket betöltő és lekonfirmált fiatalok hagyhatják el¹⁹, ezzel is ösztönözve a tanulók iskolalátogatását s egyben növelve az oktatás eredményességét.

A református egyház a diákok mellett a tanítókat is jelentős támogatásban részesítette, mivel a saját költségén fedezte a tanítói lakás kialakítását, berendezéseinek elkészítését és a tanítók bérezését is. Egy 1889-es bejegyzés tanúsága szerint az orgona tanítói állást betöltő tanító havi bére 25 forint volt, emellett az egyház téli időszakban tűzifával is ellátta az iskolaszolgát²⁰. A tanítók bérvisszonyai azonban folyamatosan javultak. 1895-ben egy kisfiú tanító éves fizetése már 406 forint volt, ebből 300 forint készpénz, 106 forintnak megfelelő földbér, továbbá a lakással, kerttel és tűzifával történő ellátást is biztosította az egyház²¹.

Ha az oktatás intézményesített kereteit, avagy a helyi iskolatípusokat vizsgáljuk, akkor e téren is változatos képet kapunk, mivel az oktatás nem csak a klasszikus értelemben vett iskolákban zajlott.

A településen 1860-ban sor került az első vasárnapi iskolák megszervezésére, melyek összejöveleik különböző gazdasági ismeretek - főként gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos szakismeretek – elméleti és gyakorlati szinten történő elsajátítására biztosított lehetőséget az egyház a 12–15 év közötti korosztály számára²².

Az oktatás azonban nem csak a szakismeretek közvetítésére korlátozódott. 1884-ben már rendszeresen minden szombaton különböző foglalkozásokat tartottak az iskolákban, többek között egyházi énekeket oktattak a diákoknak²³.

A legnagyobb előrelépésre mégis a 6 éves kötelező elemi iskolai tanulmányaikat elvégző, de középiskolában tovább nem tanuló 12–15 év közötti tankötelezett korosztály elemi ismereteinek (írás, olvasás, számtan) elmélyítésére és az új szakismeretek oktatására (pl. gyümölcsstermesztésre, kősárfonásra) specializálódott ismétlő iskolák megszervezése terén került sor. Czébely Lajos szerint a vasárnapi iskolákat továbbfejlesztve már 1878-ban felállították az első ismétlő iskolát a településen²⁴, egy 1886-os jegyzőkönyvi bejegyzés mégis annak hiányáról tanúskodik²⁵, amely feltehetően az iskolák gyér látogatottságával, a rendszertelen oktatással s ez által csupán névleges működésével hozható összefüggésbe. A helyi ismétlőiskolák 1886-ban Csernák István esperes rendelete nyomán kezdték meg működésüket és heti két nap, szerda és szombat délután tartottak foglalkozásokat²⁶, rendszeresítésükre mégis csak 1891-ben került sor²⁷. Míután az 1900-as évek elején felállították a településen az első állami gazdasági népiskolát is,

az egyházi ismétlőiskolák felfüggesztették működésüket, de mivel a diákok többsége nem látogatta a gazdasági iskolát az egyháztanács kénytelen volt ismét újraindítani saját intézményeit²⁸.

Az egyház kemény és szorgos munkájának köszönhetően a református felekezeti iskolák a XIX. század végén az oktatás színvonalát tekintve már az első helyen álltak a Máramaros-Ugocsbai Református Egyházmegyében.

Ezt bizonyítják az 1885. június 8-án és 1891. június 18-án keltezett esperesi jelentések is, amelyek szerint az év végi iskolai vizsgák eredményeit tekintve az egész egyházmegyében a Viski iskolák „szerepeltek a legjobban”²⁹. Az iskolák haladó tevékenységét az állam sem hagyta figyelmen kívül. 1886-ban a területi tanfelügyelőség a református iskolai könyvtár részére 90 darab könyvet adományozott, melyből 10 darabot a legjobban teljesítő tanulók között osztottak szét³⁰, 1888-ban pedig a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium adományozott 38 darab könyvet az iskolai könyvtár részére³¹.

Azonban az iskolák eredményességét leginkább mégis a XIX. századi „magyar népbetegségnek” tekinthető analfabetizmus helyi mutatóinak³² pozitív irányú változásai szemléltetik, amelyek Visken a következők voltak: 1881-ben az összlakosság 58,7 %-a nem tudott írni és olvasni,³³ 1900-ban 46,1 %³⁴, 1910-ben 41,6 %³⁵.

Sajnos a statisztikai adatokból nem derül ki az elemi ismeretekkel rendelkező reformátusok száma, viszont a református egyháztagok összlakosságon belüli többségi részaránya (1881 – 57,9 %, 1900 – 56,1 %, 1910 – 51,8 %) és az egyházközségben működő református felekezeti iskolák száma nyomán arra következtethetünk, hogy az elemi ismeretekkel rendelkezők többsége a református hitfelekezet körébe tartozott, így tanulmányait a református felekezeti iskolákban folytatta.

Összegzésként elmondható, hogy a XIX-XX. század fordulóján a Viski Református Egyházközség széleskörű tevékenységet fejtett ki a helyi oktatásügyi rendszer kialakításában, fenntartásában és fejlesztésében, továbbá az társadalmi esélyegyenlőségen alapuló oktatási viszonyok kialakításában, melynek eredményeképp a református felekezeti iskolák a legfelszereltebb és legeredményesebb máramarosi oktatási intézmények sorába tartoztak megalapozva ezzel napjaink keresztény értékrenden, magyar jókedven és a szász szorgalmon nyugvó értékközpontú helyi oktatási viszonyait.

FELHASZNÁLT FORRÁS ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. A Viski Református Egyház Irattára (a továbbiakban VREI): A Viski Református Egyház Alapítványainak Jegyzéke 1840–1925.
2. VREI: A Viski Református Egyház Iskolai Alapítványának alapítólevele, kelt. 1840. január 1.
3. VREI: A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896.
4. VREI: A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1897-1904.
5. Magyar Statisztikai Közlemények. A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve. II. kötet. Budapest, 1882. [Elektronikus forrás] // Online elérhetőség: adtplus.arcanum.hu
6. Magyar Statisztikai Közlemények. A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Első rész. A népesség általános leírása községenként. Budapest, 1902. [Elektronikus forrás] // Online elérhetőség: adtplus.arcanum.hu
7. Magyar Statisztikai Közlemények. A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai. Budapest, 1912. [Elektronikus forrás] // Online elérhetőség: adtplus.arcanum.hu
8. Czébely Lajos. A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár. Kiadta a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 145 old.
9. Gergely András. Magyarország története a 19. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2005. – 556 old.
10. Romsics Ignác. Magyarország története a XX. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2001. – 688 old.
11. Peleskey Sándor. A viski református egyház története. Kiadta a Viski Református Egyházközség. Beregszász. Kálvin Nyomda, 1925. – 72 old.

Jegyzetek:

- ¹ Czébely Lajos. A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár. Kiadta a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 13. old.
- ² Czébely Lajos. A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár. Kiadta a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 27-34. old.
- ³ Peleskey Sándor. A viski református egyház története. Kiadta a Viski Református Egyházközség. Beregszász. Kálvin Nyomda, 1925. – 39. old.
- ⁴ Czébely Lajos. A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár. Kiadta a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 31. old.
- ⁵ Gergely András. Magyarország története a 19. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2005. – 163. old.
- ⁶ Gergely András. Magyarország története a 19. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2005. – 465. old.
- ⁷ Gergely András. Magyarország története a 19. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2005. – 154. old.
- ⁸ Romsics Ignác. Magyarország története a XX. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2001. – 41. old.
- ⁹ Gergely András. Magyarország története a 19. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2005. – 465. old.
- ¹⁰ Romsics Ignác. Magyarország története a XX. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2001. – 41. old.

¹¹ Romsics Ignác. Magyarország története a XX. században. Budapest. Osiris Kiadó, 2001. – 41. old.

¹² A Viski Református Egyház Iskolai Alapítványának alapítólevele, kelt 1840. január 1.

¹³ A Viski Református Egyház Iskolai Alapítványának alapítólevele, kelt 1840. január 1.

¹⁴ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1888. március 8.

¹⁵ A Viski Református Egyház Alapítványainak Jegyzéke 1840–1925.

¹⁶ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt. 1888. március 8.

¹⁷ A Viski Református Egyház Iskolai alapítványának alapítólevele, kelt. 1840. január 1.

¹⁸ Peleskey Sándor. A viski református egyház története. Kiadta a Viski Református Egyházközség. Beregszász. Kálvin Nyomda, 1925. – 39. old.

¹⁹ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1891. június 18.

²⁰ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1889. április 14.

²¹ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1895. augusztus 22.

²² Czébély Lajos. A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár. Kiadta a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 30. old.

²³ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1884. január 13.

²⁴ Czébély Lajos. A viski magyar iskola története az egyházi iskoláktól a Kölcsey Ferenc Középiskoláig. Ungvár. Kiadta a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 1998. – 32. old.

²⁵ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1886. február 5.

²⁶ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1886. február 5.

²⁷ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1891. június 18.

²⁸ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1897-1904, kelt 1900

²⁹ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1891. június 18.

³⁰ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1886. szeptember 8.

³¹ A Viski Református Egyház Jegyzőkönyve 1884-1896, kelt 1888. március 11.

³² Az analfabetizmus százalékos arányai és változásai a statisztikai közleményekben nem szerepelnek. A százalékos kimutatás saját számításaim eredménye, mely az összlakosság és az írni és olvasni tudó lakosság számának összevetésén alapszik. 1881-ben a település összlakossága 3616 fő, az elemi ismeretekkel rendelkezők száma 1495 fő (41, 3 %), 1900-ban az összlakosság 4443 fő, az elemi ismeretekkel rendelkezők száma 2396 fő (53, 9 %), 1910-ben az összlakosság 4839 fő, az elemi ismeretekkel rendelkezők száma 2823 fő (58, 4 %).

³³ Magyar Statisztikai Közlemények. A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve. II. kötet. Budapest, 1882.

³⁴ Magyar Statisztikai Közlemények. A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása. Első rész. A népesség általános leírása községenként. Budapest, 1902.

³⁵ Magyar Statisztikai Közlemények. A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai. Budapest, 1912.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2016. FEBRUÁR – MÁRCIUS

ELISMERÉSEK

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolával 1999-től együttműködő Budapesti Corvinus Egyetem Kertészettudományi Kara elismerő oklevélben részesítette **dr. Pólin Irént**, a Rákóczi-főiskola tanárát, aki a képzés kezdete óta oktatja a gyógynövénytermesztéshez köthető tárgyakat.

* A magyar nemzeti ünnep alkalmából **Áder János**, Magyarország államfője kárpátaljai magyarokat is kitüntetett. Az elismeréseket **Greza István** kormánybiztos és **Buhajla József** ungvári magyar főkonzul közösen adták át. Kiemelkedő, több évtizedes pedagógiai munkásságukért **Demes László**, a Fornosí Általános Iskola nyugalmazott pedagógusa, **Kántor József**, a Nagydobronyi Középiskola igazgatója és **Király Kálmán**, a Nevetlenfalui Művészeti Iskola zenetanára, karnagya a Magyar Ezüst Érdemkereszt kitüntetést vehették át.

Magyarország Ungvári Főkonzulátusa és a Beregszászi Magyar Konzulátus sajtódíjjal ismeri el a kárpátaljai sajtó képviselőinek munkáját.

Badó Zsolt, a *Kárpátalja* hetilap munkatársa a magyar–ukrán kapcsolatok és a kárpátaljai magyarság életének, helyzetének magas színvonalú és hiteles bemutatásáért részesült elismerésben. **Dmitro Tuzsanszkij**, újságíró, politikai elemző, a *mukachevo.net* munkatársa a magyar–ukrán kapcsolatok, valamint Magyarország és Kárpátalja közötti határon átnyúló együttműködésének magas színvonalú, hiteles bemutatásáért vehetett át sajtódíjat. A szerkesztőségek közül idén a *Kárpáti Igaz Szó* kollektívájának munkáját ismerték el sajtódíjjal. Az elismerést **Dunda György** főszerkesztő-helyettes vette át.

FEBRUÁR

FONTOSABB ESEMÉNYEK,
RENDEZVÉNYEK

* A beregszászi Európa-Magyar Ház Munkácsy Mihály kiállítótermében tárlatot rendeztek a korábban bemutatott festők (**Harangozó Miklós**, **Soltész Péter**, **Simon M. Veronika**, **Magyar Ari**, **Réti János**, **Garanyi József**, **Fényes András**, **Kádas Kati**, **Lovász M. Noémi**, **Helj László**) mun-

káiból és a Bereg Alkotóegyesület népművészeinek, küztük **Profusz Marianna** beregi szótteseiből.

* Ungváron a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeumban mintegy háromszázan tekintették meg a „VII. CARPATHICA EXPO” – kiállítást, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesülete és más kárpátaljai művészek képzőművészeti alkotásait. Kiállítók: **Bodó Attila** (Ungvár), **Homoki Gábor** (Péterfalva), **Klisza János**, **Klisza Ilona**, **Klisza Krisztina** (Ungvár) **Kovács Anton**, **Kurucz Adriána** (Ungvár), **Kutlán Pál** (Nagyszőlős), **Matl Péter** (Munkács), **Nigriny Edit** (Ungvár), **Puhlik-Beleny Magda** (Ókemence), **Réti János**, **Soltész Gabriella**, **Soltész Martin**, **Soltész Péter**, **Sütő Miklós**, **Szkakandij Olga** (Ungvár), **Tarzácius Varga testvér** (Csepe), **Turák Angéla** (Ungvár).

Az ArtTisza (Beregszász) Művészeti Egyesület tagjai: **Bakos Zsuzsanna**, **Baraté Ágnes**, **Biláncsik Szergej**, **Fényes András**, **Gogola Zoltán**, **Kalitics Erika**, **Lizák Alex**, **Máté Edvárd**, **Nigriny Géza**, **Pohil Katalin**, **Rácz Gábor**, **Szalontai Alexandra**, **Szenyó Dianna**.

* Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Gross Arnold kiállítótermében a korábban elhunyt **Garanyi József**, **Harangozó Miklós** és a Vérke-parti városban otthonra talált **Zicherman**

Sándor festményeit állították ki.

* Révész Imre festőművész halálának 71. évfordulója alkalmából a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága szervezésében kiállítás nyílt a nagyszőlősi Impaszo galériában. **Magyar László**, a RIT elnöke, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja a megnyitón tartott beszédében elmondta, hogy közeleg a társaság megalakulásának 25. évfordulója. A mostani esemény a jubileum tiszteletére rendezett kiállítássorozat folytatása, amely a januárban szervezett tárlattal indult a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeumban. A nagyszőlősi tárlaton negyven festményt tekinthetnek meg a látogatók.

* Budapesten a Magyarország Házában jótékonyági műsorral lépett fel a Magyar Örökség-díjas Credo Verséneklő Együttes. A befolyt adományokat a Huszti Magyar Tannyelvű Iskolának ajánlották fel.

* Ungváron a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeumban megnyílt **Volodimir Mikita**, Ukrajna népművészenek retrospektív kiállítása a művész 85. születésnapja alkalmából.

* A beregszászi főiskola Fodó Sándor Központjában megtartották a III. Kárpátaljai népzeneész, néptáncos, népi énekes mesterképzés nyitó foglalkozását a Pro Cultura Subcarpathica szervezésében.

* *Kelet- és Közép-Európa zsinagógái 1782–1944* címmel nyílt kiállítás Beregszász Zrínyi utcai zsinagógájában. **Togyeriska Erika**, a Shalom Alapítvány igazgatója köszöntötte elsőként a jelenlévőket. **Mányi István**, a Beregszászi Magyar Konzulátus konzulja hálóját fejezte ki **Klein Rudolf** professzor munkájáért, akinek a tárlat anyaga köszönhető, valamint a Külgazdasági és Külügyminisztérium dolgozóinak szorgalmáért, akik elősegítették a kiállítás létrejöttét. **Weisz József**, a Shalom Alapítvány elnöke elmondta, hogy nagyon sokat jelent neki és közösségének, hogy meg tudnak mutatni egy kis részletet a zsidóság kultúrájából és hagyományaiból. Ezek a kis szelvények segítenek a II. világháború borzalmas emlékeit feldolgozni, az összefogást erősíteni.

* A beregszászi főiskolában **Imre Ádám Építők** című kiállításának megnyitójára került sor a Pro Cultura Subcarpathica szervezésében. A rendezvényen **Király András** hegedűművész gyönyörű játékát szolgált aláfestésül.

* *Ferenc Jóska fújatja a trombitát...* című műsorával lépett fel a Kákcics népzenei együttes a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Törökbálint termében. A Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet által rendezett előadáson az együttes tagjai időrendi sorrendben énekelték meg a vi-

lágháború eseményeit régi és új stílusú katonadalokra építve.

* Rákóczi és az 1711-es országgyűlésre emlékeztek az ugcocsi Salánkon. A helyi görögkatolikus templomban **Luscsák Nílus**, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye segédpüspöke végzett szent liturgiát a Beregszászi Görögkatolikus Esperesi Kerület papsága és a hívek jelenlétében, míg a salánki református templomban **Zán Fábrián Sándor**, a Kárpátaljai Református Egyház püspöke hirdette az ígét, majd a helyi művelődési házban a Mikes Kelemen Hagyományörző Egyesület fiataljai, valamint a Salánki Művészeti Iskola tanulói léptek fel. Ezt követően a falu emlékparkjában megkoszorúzták II. Rákóczi Ferenc mellszobrát. A megemlékezést megtisztelte jelenlétével **Tilki Attila** országgyűlési képviselő, **Rezes Károly**, a megyei tanács képviselője, **Demkó Ferenc** görögkatolikus esperes, **Szécsi Szabolcs**, Tarpa polgármestere, **Hubai Imre Csaba**, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Jász-Nagykun-Szolnok megyei elnöke, valamint Debrecen Megyei Jogú Város küldöttsége.

* A szerelemről, férfi-nő kapcsolatáról szóló estjét mutatta be a Rákóczi-főiskola színjátszó szakköre. A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színházban előadott darabot **Gál Natália** színművésznő, a szakkör vezetője rendezte.

* Beregszászban bemutatták Móricz Zsigmond *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* című darabját a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház előadásában.

* **Szűcs Nelli** Fedák Sári életét bemutató önálló estjére került sor a beregszászi Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházban.

* **Tóth Péter Lóránt**, Radnóti- és Latinovits-díjas versmondó ebben az évben is folytatta a rendhagyó irodalomórát a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban is, ahol megszólaltatta József Attila legszebb verseit.

* Nyolcadik alkalommal csatlakozhattak az irodalmat, az olvasást szerető magyarok szerte a világban a 2009-ben Székelyudvarhelyen indított felolvasómaratonhoz. Ebben az évben, halálának 50. évfordulója tiszteletére, **Tamási Áron** műveiből olvastak fel részleteket. Előzetesen közel 39 ezren regisztráltak, hogy részt vesznek a felolvasásban. Kárpátalján többek között a Tiszaújlaki 2. Sz. Középiskola tanulói is csatlakoztak a felolvasómaratonhoz.

* A Pro Cultura Subcarpathica (PCS) civil szervezet szervezésében megrendezték **Végh László** budapesti fotóriporter beregszászi kiállításának megnyitóját a Fodó Sándor Kulturális Központban.

* A Kommunizmus Áldozatainak Emléknapja alkalmából a GULAG Emlékév programjaival kapcsolatban

a Veritas Történetkutató Intézet nemzetközi konferenciát szervezett Budapesten. A program keretében Kárpátalja korabeli eseményeiről **dr. Dupka György**, **dr. Molnár D. Erzsébet** történész és a beregdédai **Kosztó Gyula** a Pázmány Péter Katolikus Egyetem doktori iskolájának PhD-hallgatója tartott előadást.

* Az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) magyar kara diákjainak elhelyezésére szolgáló kollégiumot adtak át ünnepélyesen Ungváron. A létesítményt a Magyar Nemzeti Bank Pallas Athéné Domus Concordiae Alapítványának huszonegymillió forintnyi támogatásából újították fel.

* *Középkép írókról* címmel tartott könyvbemutatót a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata a Pesti Vigadó Makovecz termében. A sorozat, amely keretében a tagozat kortárs írókat bemutató monográfiákat jelent meg, tavaly indult. Ezúttal **Tari Orsolya Tóth Bálintról**, **Márkus Béla Ágh Istvánról**, **Rónay László Tamás Menyhértről**, **Cs. Nagy Ibo-lya Farkas Árpádról** és **Papp Endre Vári Fábián Lászlóról** írt kismonográfiái kerültek bemutatásra.

* A beregszentmiklósi várkastélyban a klasszikus zene kedvelőinek a Lembergi Liszenko Zeneakadémia végzős hallgatója, **Havata Diana** - több nemzetközi verseny (német, francia, lengyel) győztese - adott önálló csellókoncertet.

* Az 2012-ben alapított Bagolyvár Bábcsoportot némi szünet után **Dancs Krisztina és Mónus Dóra** kezdeményezésére most újraindította tevékenységét a beregszászi református gyülekezet közösségi termében. Bábjaikat egy borzsovai varrónő készítette, a történeteket **Olasz Tímea** és **Kurmai-Ráti Szilvia** írja. Eddig öt mesejátékot mutattak be, az *Egérkarácsony*, a *Bömbi mese*, a *Megosztott öröm*, a *Varázsdallam* és a *Róka Réka szülinapja* címűt.

MÁRCIUS

* Az UNE magyar karának Bercesényi Miklós Könyvtárában **dr. Dupka György** előadást tartott az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar történelem és európai integrációs szakos hallgatói számára a kárpátaljai magyarság 20. századi sorstragédiáiról.

* Ungváron a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeumában megnyílt a *Kelet-Közép-Európa zsinagógái 1782-1944* című kiállítás Magyarország Ungvári Főkonzulátusa szervezésében. A vándorkiállítás anyagát **Klein Rudolf** építészettörténész és fotóművész munkáiból a Külgazdasági és Külügyminisztérium állította össze.

* Sislócon a Római Katolikus Plébánián *Kárpátalja az érdekes történetek hazája* címmel **Popovics Béla** munkácsi tanár és helytörténész tartott előadást.

* A Magyarok Kijevi Egyesülete és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet szervezésében az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség támogatásával Kijevben, az 1848-as forradalom és szabadságharc 168. évfordulója alkalmából megrendezték az ukrainai magyar szórványok civil szervezeteinek találkozóját. A résztvevők megkoszorúzták Petőfi kijevi szobrát, majd református istentiszteletet tartottak a Szent Katalin evangélikus templomban a Kijevi Református Egyházközség megalakulásának 20. Évfordulója alkalmából, ahol **Pocsa Vince** lelkész hirdetett ígét. A rendezvényeken ünnepi beszédet mondott dr. **Lezsák Sándor**, a magyar Országgyűlés alelnöke és **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke.

* Nemzeti ünnepünkre hangolódva **Sebestyén Márta** Kossuth-díjas és Liszt Ferenc-díjas magyar népdalénekes adott koncertet Beregszászban, a megújult székekkel felszerelt művelődési házban.

* Kisgejőcön az új görögkatolikus templomot *Istenszülő Szűz Mária* elhunytá és mennybevitelére tiszteletére szentelték fel.

* **Nagy Anikó**, az Ungvári Filharmonia énekesnője és **Mészáros János Elek**, a 2012-es Csillag születik győztese, Simándy- és Szenes Iván-díjas tenor, érdemes művész negyedik koncertkörútjára került sor Kárpátalján a

Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) szervezésében.

* Emlékünnepséget tartottak a Péterfalvai Képtár szervezésében. A résztvevők a tiszabökényi köztemetőben megkoszorúzták *Fóris István* honvédhadnagy sírját, majd a Péterfalvai Képtárban egy történelmi kiállítás megnyitását követően kihirdették az *1848 szellemi hagyatéka Kárpátalján* című pályázat eredményeit és átadták a nyertesek díjait. Mindkét helyszínen **Dupka György** történész tartott emlékbeszédet.

* A beregszászi Petőfi szobornál Beregszász megyei jogú város önkormányzata, a városban működő civil szervezetek, egyházak és tanintézmények közös szervezésében ünnepi megemlékezést tartottak az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 168. évfordulója alkalmából. Az esőáztatta sokaság az ukrán és a magyar nemzeti himnusz után meghallgatta Petőfi Sándor *Nemzeti dal* című költeményét **Ferenczi Attila** színművész tolmácsolásában. Ünnepi beszédet tartott **Babják Zoltán** polgármester, **Bocskor Andrea**, a Fidesz-KDNP európai parlamenti képviselője, **Brenzovics László** ukrainai parlamenti képviselő, a KMKSZ elnöke, **Péter Csaba** megyei képviselő, az UMDSZ pártjának elnöke. **Orbán Viktor**, Magyarország miniszterelnöke külhoni magyaroknak címzett ünnepi köszöntőjét **Szalipszki Endre**, Magyarország Beregszászi

Konzulátusának főkonzulja olvasta fel

* A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és az Ungvári Járási Oktatási Hivatal közös szervezésében a palágykomoróci iskola adott otthont a Bátyúii Költészeti Napok keretében sorra kerülő megyei szavalóverseny ungvári járási középdöntőjének.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség központi rendezvényét Ungváron, a Petőfi téren, a költő szobra mellett tartotta meg. Itt **Buhajla József**, ungvári magyar főkonzul olvasta fel **Orbán Viktor** ünnepi köszöntőlevelét. Mások mellett ünnepi beszédet mondott **Bocskor Andrea** európai parlamenti képviselő, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **Dupka György**, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének (MÉKK) elnöke, **Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke, parlamenti képviselő.

* A beregszászi főiskolában jubileumi kiállítás nyílt **Garanyi József** munkáiból.

* A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és az OSZK Könyvtári Intézet Oktatási és Humán erőforrásfejlesztési Osztály szervezésében „*Szín – Tér/Tár – Könyvtár*” címmel két-napos képzést szerveztek az Ungvidéki könyvtárosok, közművelődési munkatársak számára. A téglási Ungvári Járási Központosított Könyvtárban a rendezvényt **Dupka György**, a KMMI igazgatója nyitotta meg, aki beszámolt a kárpátaljai magyar írók,

költők munkásságáról, a könyvkiadás helyzetéről, a könyvterjesztés kihívásairól. A tanfolyamon előadást tartott **Vraukóné Lukács Ilona** főtanácsos (nyíregyházi Móricz Zsigmond megyei és Városi Könyvtár) és **Gosztonyi Enikő**, a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár igazgatóhelyettese. A képzés második foglalkozására áprilisban kerül sor.

* Ungváron az egykori KGB megyei központjának épülete előtt állítottak emlékjelet az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc hőseinek és áldozatainak Magyarország Ungvári Főkonzulátusának szervezésében. A helyszín jelképes, hisz egykor az ungvári KGB-székház pincéiben tartották fogva és az épületben kínozták meg azokat a magyarokat, akiket Magyarországról szállítottak Ungvárra, illetve azokat, akiket Kárpátalján vettek őrizetbe. Az emlékművet **Hennagyij Moszkal** kormányzó és **dr. Latorcai Csaba** helyettes államtitkár leplezte le.

* 10 éves a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány (KaMIKA), ebből az alkalomból *Visszatekintés* címmel konferenciát rendeztek Nyíregyházán a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban.

* A budapesti Kárpát-haza Galériában megnyílt **Matl Péter Haza** című kiállítása.

* Először lépett fel magyar együttes az ukrán főváros, Kijev egyik legnevesebb, Jednyiszty (Egység) elne-

vezésű nemzetközi dzsesszfesztiválján. Magyarországot a *Miki Birta and Friends* zenekar képviselte.

* Zárt körű vetítésen mutatták be Kijevben a *Saul fia* című, Oscar-díjas magyar filmet. Az esemény díszvendége a film főszereplője, **Röhrig Géza** volt.

* Első alkalommal osztották ki a Magyar Filmdíjakat Budapesten. A Magyar Filmakadémia tagjai összesen 18 kategóriában szavazhattak a legjobbokról. Mások mellett a legjobb férfi főszereplőnek járó elismerést **ifj. Vidnyánszky Attila** kapta a *Veszettekben* nyújtott alakításáért.

* A magyar kormány támogatásával a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 62 kárpátaljai településen indítja be a magyar nyelv ingyenes oktatását felnőttek számára, reagálva arra, hogy a vidék ukrán anyanyelvű lakossága körében példátlan mértékben megnőtt a magyar nyelv népszerűsége – jelentette be **Grezsza István**.

* A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatási együttműködés keretében 2016 szeptemberében katekéta-lelkipásztori munkatárs alapképzési (BA) szakot indít Beregszászban.

* Kárpátaljai, erdélyi, felvidéki és délvidéki résztvevőkkel a Debreceni Egyetemen rendezett doktorandusz-konferenciát a Balassi Intézet.

ÚJ KÖNYVEK MEGJELENT

Vádolnak a kárpátaljai túlélők és a meggyalázott holtak. Szemelvények a szovjet fogságból hazatért túlélők (volt hadifoglyok, civil internáltak, politikai elítéltek, kényszermunkások) vallomásaiból, visszaemlékezéseiből, valamint a hozzátartozók adatközléseiből. dr. Dupka György közreadásában. Kárpátaljai Magyar Könyvek 242. Ungvár–Budapest, 2016.

Hájas Csilla: *A fele komoly.* Kisprózák. Kárpátaljai Magyar Könyvek 243. Ungvár–Budapest, 2016.

Lőrincz. P. Gabriella: *Szürke.* Versek. Illusztrálta: Réti János. Kárpátaljai Magyar Könyvek 246. 72.old. Ungvár–Budapest, 2016.

ELŐKÉSZÜLETBEN

„Ezer fogoly küldi imáját az égbe...
Mi atyánk, Úristen segíts haza minket!...” *Internálás és genocídium a Kárpát-medence régióiban. Internálás és deportálás, szovjetellenes sze-*

mélyek begyűjtése, megtorlása Kárpátalján. Nemzetközi emlékkonferencia a GUPVI-GULÁG-emlékévk alkalmából a Szolyvai Emlékparkbizottság és a Kárpátaljai Művelődési Intézet szervezésében. Beregszász, 2015. november 20. A konferencia anyagai. Kárpátaljai Magyar Könyvek 252. Ungvár–Budapest, 2016.

Finta Éva: *A kárpátaljai Sáfáry László.* Monográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek 244. Intermix Kiadó. Ungvár–Budapest, 2016.

Bartha Gusztáv: *Jelenések.* Kilencc egyfelvonásos dráma. Kárpátaljai Magyar Könyvek 247. Ungvár–Budapest, 2016.

Zubánics László: *Vitézi végek dicsegete.* A nemesség szerepe a a XVI-XVIII. századi Északkelet-Magyarország társadalmi fejlődésében. Tanulmány. Kárpátaljai Magyar Könyvek 248. Ungvár–Budapest, 2016.

Összeállította: Dupka György
Együttműködő partnerünk a Magyar Művészeti Akadémia:
<http://www.mma.hu/az-akademia>

SZERZŐINK

ÁGH ISTVÁN – 1938, Budapest
BAKONYI ISTVÁN – 1952, Székesfehérvár
BARTHA GUSZTÁV – 1963, Nagyberég
BECSKE PÁL-ZSOLT – 1992, Visk
CSONTOS MÁRTA – 1951, Szeged
CSORDÁS LÁSZLÓ – 1988, Eszeny
DUPKA GYÖRGY – 1952, Tiszabökény
FINTA ÉVA – 1954, Sárospatak
LENGYEL JÁNOS – 1973, Beregszász
LŐRINCZ P. GABRIELLA – 1982, Beregszász
MAGYAR LÁSZLÓ – 1955, Ungvár
NAGY TAMÁS – 1996, Beregszász
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY – 1949, Csonkapapi
SHREK TÍMEA – 1989, Beregszász
TÓTH DOMINIKA – 1997, Beregszász
VASI FERENC ZOLTÁN – 1966, Tata
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951, Mezővári

E lapszámunkat Magyar László műveivel illusztráltuk.